

Folklór jako socializační prvek v mikroregionu Ponávka

Nikola Radovnická

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola RADOVNICKÁ**
Osobní číslo: **H108249**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Folklor jako socializační prvek v mikroregionu
Ponávka**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS: "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně kontrolovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- Na zpracování a celkovém průběhu tradic, zjistit, zda došlo v průběhu času k nějakým změnám v průběhu tradic.
- Na objasnění významu folklóru pro socializaci.
- Na potřebu folklóru v dnešní moderní době v dané oblasti (Ponávka).

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění, zda mají hody budoucnost pro mladou generaci?

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Frolec, V. Autentický a stylizovaný folklór jako fenomén kulturního života současné vesnice. Praha: Academia, 1983.

Jančář, J. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.

Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982.

Šalanda, B. Folklór-tradice-stereotypy-učebnice-školy vysoké. Praha: Universita Karlova, 1990.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

NIKOLA RADOUNÍČEK

Jméno, příjmení studenta

V Brně 15.4.2013

Radouniček

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požítovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování:

Děkuji panu docentovi Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování rad, informačních podkladů a pozitivní přístup ke spolupráci.

Dále děkuji panu Saulovi za poskytnutí Kroniky obce Česká a své rodině za jejich čas a ochotu při konzultační činnosti a celkové podpoře v mém snažení.

V Brně, dne 15. dubna 2013

.....

Nikola Radovnická

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá folklorem, jako socializačním prvkem.

Počátek práce se věnuje obecné charakteristice a vysvětlení základních pojmů, které se týkají folkloru. Zabývá se i socializací obecně a socializací člověka při folklóru. Dále práce popisuje rozdělení Brněnska a hlavní folklorní událost v mikroregionu Ponávka a to hody. Srovnává hody v minulosti a hody současné.

V praktické části práce se pomocí dotazníku zkoumá, zda mají hody budoucnost i pro příští generace.

Klíčová slova: folklor, socializace, hody, tradice, kultura, sociální skupiny, generace

ABSTRACT

This thesis deals with folklore as a socializing element.

The beginning of the thesis is devoted to general characteristics and explanations of the basic concepts related to folklore. It deals with socialization in general as well as socialization through folklore. In addition to this it describes the division of the Brno region and the main folkloric event in the Ponávka microregion I which is feast. The thesis compares the feasts nowadays with the feasts in the past.

In the practical part of the thesis I investigate through a questionnaire whether the feasts are important for young generations.

Keywords: folklore, socialization, feast, tradition, culture, social groups, generations

OBSAH

ÚVOD.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA A ZÁKLADNÍ POJMY.....	12
2. POTŘEBA SOCIALIZACE.....	20
2.1 SOCIALIZACE.....	20
2.2 SOCIALIZACE ČLOVĚKA PŘI FOLKLÓRU	24
3. ROZDĚLENÍ BRNĚNSKA DO MIKROREGIONŮ.....	28
4. HODY JAKO ZÁKLADNÍ FOLKLORNÍ TRADICE A JEJICH PRVKY.....	32
4.1 POPIS PRŮBĚHU HODŮ.....	37
4.2 POROVNÁNÍ SOUČASÝCH HODŮ S MINULOSTÍ.....	42
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
5. ZÁKLADNÍ POPIS, POUŽITÉ METOY A CÍLE VÝZKUMU.....	48
5.1 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	48
5.2 POUŽITÉ METODY.....	48
5.3 CÍLE VÝZKUMU.....	48
6. VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA VÝZNAM HODŮ PRO BUDOUCÍ GENERACE... 	49
6.1 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	49
7. ZÁVĚR.....	61
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	62
9. SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Při výběru tématu bakalářské práce mě toto téma, zabývající se folklorem okamžitě zaujalo, a když se objevilo pod jménem docenta Jůzla, byla jsem rozhodnuta, že toto téma bych ráda zpracovala, jako svoji bakalářskou práci. S panem docentem jsme název a zaměření práce upravili do mého rodiště a mikroregionu Ponávky, kde jsem se nejvíce soustředila na malou vesničku u Brna, Českou. V České jsem vyrostla a právě zde jsem měla všechny své kamarády a prožila s nimi krásné dětství a dospívání, kdy jsme celá parta kamarádů začali navštěvovat hody, kde jsme se naučili tancovat polku, valčík a s obdivem jsme se dívali na stárky, jak krásně spolu tančí českou besedu a jak k sobě všichni patří a odlišují se díky krásným krojům.

Hody byla v naší obci vždy velká událost a celý rok jsme se těšili na ty dva dny, kdy se hody konají. Jelikož bydlíme na konci vesnice, tak jsme se vždy těšili, jak se začne ozývat z dálky muzika a celý průvod přijde kousek pod náš dům, kde bydlela jedna ze stárek a s rodiči jsem sledovala celý ten obřad, kdy si stárek vyzvedává stárku doma a pak v kolečku ostatních spolu tančí. Následně jsme se přidali k průvodu a provázeli jsme jej až k sokolovně, kde se tančila beseda venku u máje.

Proto je pro mě toto téma velmi blízké a jedním z mých cílů bakalářské práce je zpracovat právě průběh hodů, zaměřit se i na jejich vývoj a případné změny, ke kterým během času došlo. Chtěla bych, aby moje práce mohla být určitým vodítkem, nebo „důkazem“ toho, jak jsme kdysi v České slavili hody a že se podobně slavily už tolik let a určitě má smysl je dále udržovat. Pomocí dotazníků v praktické části jsem se snažila zjistit, jak se na hody dívají různé generace, co se jim nelíbí, co by rádi změnili apod.

Cílem mé práce je zjistit, zda má folklór na Brněnsku socializační význam, jak se na hody dívají lidé, kteří je navštěvují, popřípadě co by chtěli změnit. Také bych ráda vyzkoumala, jestli dochází ke změnám a pokud ano, tak k jakým a co hody přináší mladé generaci.

Spojitosť mého tématu bakalářské práce a studia sociální pedagogiky bych nejvíce viděla v pojmu socializace. A to socializace při folkloru, zde je nejdůležitější právě to, že se jedinec zapojuje do kolektivu, hledá si v něm kamarády a učí se fungovat mezi vrstevníky a někam patří, což je v naší trochu „znepřátelené době“ obrovské štěstí. V tomto spatřuji obrovskou výhodu života na vesnici, kde jsou si lidé mnohem blíže, než ve městě, kde se nezdraví ani sousedé, kteří bydlí na jedné ulici.

Proto se moc těším, až bude v tomto roce říjen, u nás budou zase hody a já se stanu součástí toho všeho rejdní okolo. Tentokrát se však na hody budu dívat trochu jinak, díky mé bakalářské práci si budu mnohem více všimnout všeho dění kolem sebe a jinak vnímat tuto hlubokou kulturní tradici.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA A ZÁKLADNÍ POJMY

V této úvodní kapitole se zabývám obecnou charakteristikou a základními pojmy, které zahrnuji do tématu mé bakalářské práce. Více se zaměřuji na vysvětlení, co vlastně folklór je.

Antoine de Saint- Exupéry (1900-1944) ve své *Citadele* píše: „Držím svou ruku nad tím, kdo po svém předku pěvci podělil anonymní báseň a sám ji recituje dál...a přidává svou šťávu, svůj otisk, svou značku. Proslulý francouzský spisovatel, aniž by byl etnograf, postihl tak podstatu a princip tradice v lidové kultuře. Široký a víceznačný pojem tradice má ve vztahu k lidové kultuře osobitý kolorit.“¹

V literatuře už bylo nesčetněkrát poukázáno, že lidová kultura je silně vázána na tradici. Samotné pojetí tradice se v národopise pohybuje ve více významových rovinách, od ztotožnění lidové tradice s lidovou kulturou, chápání tradice jako způsobu odevzdávání, přenášení (transmise) jevů a hodnot lidové kultury (tradování), až po pojetí ve smyslu kulturního dědictví, které můžeme v tomto kontextu označit jako tradice lidové kultury.²

Snad by stálo za úvahu, zda v konkrétní situaci neupřednostňovat pojmy tradování (ve smyslu činnosti, společenské a kulturní transmise) a tradice lidové kultury (ve významu kulturního dědictví, jeho hodnocení a využívání ve vztahu k dnešku, v posledních letech často zahrnovaného do dnes už bezbřehého pojmu folklorismus).³

Podle Oldřicha Sirovátky je zajímavé, jak u nás anglické slovo folklór zdomácnělo (v překladu vědomosti lidu) (Sirovátka, 1982).

Slovo folklór označující lidovou slovesnost se dostalo do většiny jazyků, a tak postupně vytlačilo původní domácí terminologii. I když je název folklór rozšířený i mimo odborné kruhy, jeho interpretace se přece jen liší. Pod označením folklór se intuitivně rozumí všecko, co souvisí se starými projevy lidové kultury.⁴

Při jasné definici toho co je folklór, se nevyhneme jednostrannosti. V každé etapě vývoje kultury se měnil obsah i formy lidové kultury i ústní slovesnosti, jako její významné součásti. Jedna definice odpovídá jen klasickému chápání folkloru, jiná živé tradici

¹ Frolec, V. Tradice v lidové kultuře a tradice lidové kultury. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1986. Str. 84

² Frolec, V. Tradice v lidové kultuře a tradice lidové kultury. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1986. Str. 84

³ Frolec, V. Tradice v lidové kultuře a tradice lidové kultury. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1968. Str. 84

⁴ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982. Str.10-11

v současnosti a další chápání zužuje předmět folklóru na pár hlavních kritérií, jiná definice rozšiřuje oblast folklóru i na jevy patřící k masové kultuře. Je těžké porovnávat základ amerického folklóru, který se rozvinul na půdě USA během posledních 200 let, s folklórem tamějšího indiánského obyvatelstva. Změny folklóru jsou dynamické a různorodé a jsou v přímé souvislosti na konkrétních historických podmínkách vývoje jednotlivých etnik (Leščák, Sirovátka, 1982).

Folklorní repertoár a jeho realizace vždy závisela na jednotlivcích nebo určitých částí kolektivu, u kterých se zpravidla rozvine vztah k realizovanému kulturnímu jevu. Z hlediska osvojení a aktivity tradování jednotlivých folklorních jevů rozdělil P. Bogatyrev folklorní jevy na aktivně kolektivní a pasivně kolektivní. Vyplynulo to z poznání, že jeden kulturní jev je v kolektivu nejen všeobecně známý a rozšířený, ale celý kolektiv ho zároveň vytváří (písňe), kým jiný jev tvoří jen část kolektivu nebo jednotlivci, kteří do kolektivu nemusí ani patřit.⁵

V individuálním přístupu k realizaci folklorní tradice dominují dva momenty a to jsou selekce a improvizace. Selekce je výsledkem funkčního uplatňování folklorních jevů, které odpovídají kolektivním normám v konkrétní situaci. Improvizace je důležitý faktor, vyžaduje individuální výklad normy a je často nositelem inovačních tendencí ve tvořivém procesu (Leščák, Sirovátka, 1982).

Folklorní jevy: jsou jevy vázané na aktivitu nositele, konkrétní lokální společenství, nebo na malou sociální skupinu. Folklorní jevy se uchovávají kolektivní pamětí, šíří se formami mezi osobní komunikace, podléhají kolektivním normám, realizují se v řadě variant a odrážejí sociální a kulturní tahy svého prostředí (Leščák, Sirovátka, 1982).

Úloha folkloristiky sahá až tam, kde se projevy masové literatury stávají aktivní součástí folklorní komunikace, tam, kde proniknou do ústní formy a stanou se součástí vypravěčských nebo písňových repertoárů. Tento proces označujeme termínem folklorizace.⁶

Ukázalo se, že jako hlavní znaky folklóru se v dějinách estetiky vydělily kolektivnost, ústnost, variabilita a proces tradování. Americký folklorista F. L. Utley udělal podobnou inventuru znaků folklóru na půdě folkloristiky a zjistil, že v popředí vždy stojí tradičnost,

⁵ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982. Str. 27

⁶ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982. Str. 44

kolektivnost, ústnost a reliktnost. Na tomto základě vytvořil tuto pracovní definici folkloru (Folk-Literature): „Folklorní literatura je ústně tradovaná literatura nezávisle na místě jejího výskytu, bez ohledu na to, či se vyskytuje v primitivních, izolovaných kulturách, nebo v kulturách civilizovaných, v městských nebo vesnických komunitách, ve vládnoucích nebo utlačovaných vrstvách.“⁷

Dvě konstatování vedou k problematice vztahu folkloristiky k sociologii a k sociální psychologii. Dotýkají se úlohy mezi osobní komunikace v životě folklóru a charakteristiky folklóru jako kultury každodenního života, která se váže na malé sociální skupiny (komunity). Sociální psychologie, jak se zdá, je nejbližší k vysvětlení těchto otázek, se kterými se setkávají folkloristé v celé jedné oblasti svého výzkumu- výzkumu nositelů folklorní tradice a vztahu mezi nimi procesu tvorby, interpretace a recepce folklóru.⁸

Každopádně většina chápe lidové tradice a folklorismus, jako důležitý zdroj toho, jací jsme a odkud pocházíme, s čím se ztotožňujeme, jak trávíme svůj čas a jak důležitá je naše historie. Právě tohle drží lidi pospolu a to je hlavní podstata socializace jedince, že někam patří, zapadá, má možnost realizace a je důležitou součástí něčeho většího, než je on sám a folklorismus toto může být prostředkem.

Smyslem tradice podle Bohumila Mathesia není hromadit předlohy, ale sbírat tvůrčí zkušenosti. Tradice by měla pomáhat novým generacím, aby se včlenily do systému společenských a kulturních vztahů, které vznikly v předchozích historických epochách a vytváří prostor pro změnu a přizpůsobení nové sociální realitě (Frolec, 1986).

Tradice udává životu lidu a jeho kultuře řád. Usměňuje jednání a chování lidí, jejich hodnotový systém. Udává pravidla, co má dělat člověk jako jednotlivec i člen malé skupiny, co má dělat skupina jako celek.⁹

V lidové kultuře stmeluje tradice individuální a kolektivní. Lid zahrnul do své kolektivní paměti rozmezí a významné události z vlastního života, část jednání svých předků, umělecké projevy minulosti (Frolec, 1986).

Tradice působí jako faktor, který integruje sociální skupiny, společenský a kulturní vývoj místa, regionu či širšího území. Vedle obecně integrující funkce vede tradice v lidové kul-

⁷ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982. Str. 21

⁸ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982, Str. 44

⁹ Frolec, V. Tradice v lidové kultuře a tradice lidové kultury. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1986. Str. 85

tuře k lokální či regionální diferenciaci. Místní a regionální tradice převažují nad celonárodními a univerzálními tradicemi (Jančář, 2000).

Tradice napomáhá zajišťovat kontinuitu lidové kultury. Ne všechny jevy kulturní kontinuity však tvoří tradici. Za tradici lze považovat takové složky, které podléhají hodnotové orientaci.

Nositel folklórní tradice interpret folklórní skladby - se v životě folklóru uplatňuje vícenásobně: 1. přebírá a uchovává folklórní skladby ve své paměti; 2. realizuje je, dává jim zpěvem, vyprávěním a přednesem konkrétní podobu; 3. rozmanitě je obměňuje a přetváří; 4. odevzdává je a šíří dál uprostřed rodiny, lokality, přátel a podobně.

Skutečnost, že interpreti zastávali v životě folklóru mimořádně významné místo, je zřejmé už z toho, že nejlepší zpěváci a vypravěči byli ve svém prostředí známí a pověstní, že dobrým vyprávěním zvali na posezení s vynikajícími vypravěči, zpěváky, muzikanty nebo tanečníky vzpomínalo ještě dlouho po jejich smrti.¹⁰

Často se v teorii folklóru zdůrazňuje, že folklór je umění a produkce syntetická a synkretická, to znamená, že se v něm spojují do jednoho výsledku rozličné druhy umění a vůbec lidské činnosti, tuto syntetičnost lze vidět na tzv. obrazovém folklóru. V systematicke nebo při opisu folklórních žánrů se pojem obrazový folklór vyskytuje jen někdy. Někteří badatelé upřednostňují rozdělení na "klasické druhy", tedy na píseň, prózu, malé folklórní žánry, divadlo atd. Když však hovoříme o tzv. obrazovém folklóru, jako základní rozdělovací kritérium nebereme slovesné znaky, ale funkce a celý kontext skladby.¹¹

O obrazovém folklóru mluvíme, když se folklórní skladby uplatňují v rámci lidového obřadu, kde tvoří součást jiného, většího systému (obřadu). Skladby lidové slovesnosti a celého folklóru působí v obřadech spolu s jinými, stejně důležitými komponenty obřadu, jako jsou tanec, hudba apod. (Leščák, Sirovátka, 1982).

Vývin folklóru ukazuje, že se ve svých začátcích nevyvíjel, jako uvědomělý estetický fenomén. V hierarchii společenských funkcí folklóru dominovaly často funkce: magická, výchovná, ideologická, organizační, zábavná apod. (Leščák, Sirovátka, 1982).

¹⁰Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982, Str. 116

¹¹Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982, Str. 138

Folklór tedy můžeme charakterizovat jako polyfunkční sociální fakt s vlastní autonomní hierarchickou hodnotou. Při studiu hodnotového systému folklóru musíme myslet na tyto roviny hodnocení:

1. vnitřní hodnocení obsahuje hodnotící postoj sociální skupiny, ve které folklór existuje jako živá, bezprostřední součást společenského života, a můžeme ho nalézt v souboru kolektivních norem;
2. vnitřní individuální postoje jednotlivých členů kolektivu;
3. venkovní hodnocení, které obsahuje postoje folkloristika, nebo jiného pozorovatele;¹²

Folklór je bezprostřední součástí života člověka, a proto ve svém obsahu bezprostředně odrazil jeho poznání, názory, postoje a pocity.¹³

Jedním z přístupů určit nositele folklóru je vystihnout konkrétní složení sociálních skupin, které se na tvorbě folklóru podílejí a které jsou současně i nositeli základních etnických charakteristik každého národa. V minulosti to jednoznačně byli rolnické vrstvy, řemeslníci a dělnické skupiny. Konzumenty folkloru se postupně stávaly i sociální vrstvy, které se přičinily za stabilitu jeho místa v národní kultuře. Bedřich Václavek poukázal na skutečnost, že nositelé folklóru se mění, protože folklór aktivně žije a objevuje se i v celkem netradičním prostředí. V současné době můžeme za nositele folklórních tradic označit malé sociální skupiny a lokální společenství (Leščák, Sirovátka, 1982).

Proces vzájemného působení folklóru různých národů probíhá však nejenom jako krystalizace prvků národní svéráznosti v každém etnickém prostředí, ale i jako konstituování prvků internacionální kultury ve folklóru každého národa. Proto se ve folklóru různých národů projevují nejenom rysy typologické shody, vznikající nezávisle na přejímání a vlivech, ale dochází i k obohacování folklóru jednoho národa ideově estetickými hodnotami z folklórní pokladnice jiných národů. Naprosto ne ve všech mezinárodních syžetech, obrazech, motivech se projevují rysy národní svéráznosti. Ve folklóru existují i díla skutečně mezinárodní a nikterak „nekompromitující“ folklór ani jednoho národa.¹⁴

¹² Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982, Str. 233-234

¹³ Sirovátka, O., Leščák, M. Folklór a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982, Str. 234

¹⁴ Jevgeňjevič, V. Estetika folklóru. Praha: Odeon, 1978, Str. 57

Současná folkloristika se intenzivně zabývá dalším zkoumáním obecných znaků folklóru a folklórnosti, stanovením specifičnosti folklórního odrazu skutečnosti a analýzou otázek ekologie, tj. prostředí existence folklóru, a konečně otázkami poetiky folklórní a amatérské tvorby. Můžeme dnes vyčlenit zhruba pět základních prvků folklórnosti slovesného nebo písňového podání. Nevyskytují se přirozeně vždy všechny ve stejné intenzitě a jejich vyčleňování bývá někdy spojeno se značnými analytickými obtížemi. Snaha o hierarchizaci složek lidové tvorby je totiž vždy zásahem zvenčí a je nutné vidět odchylky, podmíněné životností nebo přizpůsobováním příslušné skladby nebo celého folklórního žánru. Jedním je základních prvků je **kolektivita**, podmíněná existencí tradice. V této souvislosti hovoříme o kolektivě autorské, interpretační a vnímatelské. Ve folklórních skladbách se projevuje dialektická jednota kolektivní a individuální tvorby, bezprostřední vyjádření ideologie daného kolektivu, jeho názorů a emocí. Tato dialektická jednota je základní tvůrčí i estetickou kategorií a v různých formách platí prakticky pro všechna vývojová období folklóru. Můžeme ji najít v rodinné tradici vynikajících hudeců, tanečníků či vypravěčů i procesu přejímání známých forem obyčejů a jejich přizpůsobování jiným společenským podmínkám. Dalším prvkem folklórnosti je **improvizovanost projevu** a z ní vyplývající variabilita. Improvizace je bezprostřední změna tvaru, ať již způsobená mimovolně, nebo předem připravená.¹⁵ Dalším prvkem je **funkčnost folklóru**, ta se může projevovat v rámci jednotlivých folklórních žánrů a ve změnách funkcí mimoestetických a estetických. Funkce folklóru je úzce spjata s pojetím jeho **synkretičnosti**. Spolu s kolektivitou patří synkretičnost k vývojově nejstarším příznakům folklórní tvorby. Folklór je akt **kommunikace**, který obsahuje slovesný, hudební, písňový a divadelní folklór, předváděný jednotlivcem, neb kolektivem a má tyto základní složky: původce, adresát, kontakt, kontext, sdělení, kód (Beneš, 1990).

Za folklór pak považujeme soubor historicky vzniklých slovesných, hudebních, vokálních, tanečních a divadelních projevů, žánrů a komunikačních procesů, které tvoří dlouhodobě přetrvávající otevřenou strukturu stereotypů v rámci daného typu lidové tradiční kultury, v níž vznikly. Mají různé vlastnosti, které se mění se změnami vnitřních hodnotových relací nositelských skupin, se změnami prostředí a se změnami funkcí folklórních skladeb samých. Folklórní projevy slouží jak k informativnímu sdělení či vyjádření různých před-

¹⁵ Beneš, B. Česká lidová slovesnost výbor pro současného čtenáře. Praha: Odeon, 1990, Str. 9

stav, názorů a komentářů, tak i k emocionálně zaměřené zábavě. Vnímateli a dalšími nositeli jsou příslušníci různých skupin a společenských vrstev daného místního, zaměstnanec-kého, věkového nebo zájmového společenství. Některé projevy jsou příznačné pro celé společenské třídy (dělnický folklór).¹⁶

Drobné folklorní žánry:

Prísloví: hostící výroky vyjadřované specifickou jazykovou formou obrazného komentáře. Jsou to obsahově mnohoznačné výpovědi, které dávají pravý smysl až v souvislosti, v nichž byly použity. Jsou v nich zobecněny zkušenosti řady pokolení a vyjadřují se pomocí nich hodnocení, normy jednání a z nich vyplývající závěry. Prísloví se skládá ze dvou členů, které jsou vzájemně rýmované a rytimizované. Například: *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Kdo lže, ten krade.*

Pořekadla: je to vyjádření subjektivního hodnocení bez zobecnění, jsou vytvořena nesoběstačnou větou, např.: *mít se k světu, vymluvit na jalovici tele.* Pořekadlo je významová glosa a pohybuje se mezi vyjádřením obecné zásady a přímým hodnocením jevu nebo situace.

Pranostiky: vyjadřují zkušenosti, jichž lidé nabyli dlouhým stykem s přírodou. Charakterizují se v nich souvislosti mezi roční dobou, počasím a úrodou. Např.: *Večer silná rosa rozepře ráno kosa. Po svatém Matouši čepici na uši.*

Hádanky: jsou to nejjednodušší skladby z pomezí literatury, folklóru, slovních hříček a zábavných komentářů. Hádanka se skládá ze dvou částí: výklad o nějakém jevu, který není úplně vyjádřen formou otázky a doplnění výkladu formou odpovědi. Jejich tematikou je vesnický život, věci, které obklopují člověka, náboženské představy apod. Např.: *Malý domeček, plný koleček (hodiny).*

Zařikání: nejstarší slovesné projevy související s lidovou vírou a magií, proto se zařazují někdy mezi obřadní folklór. Jsou to texty doprovázené různými pohyby a úkony, které mají magický charakter a mají zajistit pozitivní účinek. Při zařikávání byly součástí nezbytné rekvizity např. část oděvu, zobrazování milované nebo nenáviděné osoby, používání odvarů z bylin apod.

¹⁶ Beneš, B. Česká lidová slovesnost výbor pro současného čtenáře. Praha: Odeon, 1990. Str. 7-8

Lidové nápisy a dopisy: tzv. psaný folklór najdeme jako nápisy na domech a v interiérech hospod, vinných sklepů a v kuchyních, na nářadí, nástrojích, keramice, na kraslicích: *Komu tu pomlázku dám, ten srdce mého bude pán* (Beneš, 1990).

2. POTŘEBA SOCIALIZACE

2.1 SOCIALIZACE

Socializace - obrazně řečeno, vrůst do určitého kulturního prostředí tak, aby v něm jedinec, jako osoba veřejná i soukromá, společensky obstál, je dlouhodobý a náročný proces; slovo „obstál“ zahrnuje především relativně bezkonfliktní fungování jedince jako občana a jako člověka vůbec tj. minimalizaci jeho vnitřních i vnějších rozporů i lidských selhání. Znamená schopnost přiměřené komunikace se svým sociálním okolím, přiměřené plnění rolí, které vyžaduje nejen společnost, ale i sám život.¹⁷

Termínem socializace označujeme proces začleňování jedince do vztahů s lidmi, do sociálních skupin, do společnosti, do sociokulturního systému. Základním mechanismem socializace je učení, specifičtěji vymezené jako sociální učení. Učení se stává učením sociálním především svým cílem vybavit jedince způsobilostmi být mezi lidmi jako partner, přítel, spolupracovník, občan - člen lidského společenství v mnohotvárnosti jeho forem a projevů.¹⁸

Socializace osobnosti je proces učení, v němž si člověk osvojuje (internalizuje) určitý systém poznatků, norem a hodnot, jež mu umožňují začlenit se do určité společnosti a aktivně se účastnit společenského života.¹⁹

Fáze celoživotní socializace - nezbytnost socializovat se nás provází celý život. Rozlišujeme tři fáze socializace:

Socializace primární - zahrnuje prvopočáteční orientování dítěte v raných obdobích jeho života na druh lidí. Podle toho, jak reaguje okolí na jeho potřeby a projevy, tak se rozhoduje, jestli se v dítěti vyvine základní sociální orientace směrem k lidem (sblížování), od lidí (nevraživost), nebo dokonce proti lidem (nenávisť). Primární socializace začíná připoutáním dítěte k matce, pokračuje integrováním dítěte do prostředí rodiny, domova a dále se rozvíjí pozitivním prožíváním širšího kontextu, který tvoří okolí jádrové rodiny: prarodiče apod. Součástí primární socializace je např.: osvojení generační hierarchie: respekt ke star-

¹⁷ Nakonečný, M. Úvod do psychologie. Praha: Academia, 2003. Str. 119

¹⁸ Helus, Z. Úvod do psychologie. Praha: Grada Publishing, 2011. Str. 256.

¹⁹ Kohoutek, R. Sociální psychologie. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004. Str. 5

ším, osvojením chování a postojů spojeným s pohlavím, zvládnutí postavení v sourozeneckých vztazích.

Socializace sekundární - souvisí s překračováním vývoje jedince za rámec primárního socializačního prostředí. Důležitou součástí je mateřská škola a klíčový význam má vstup do základní školy (zlomová událost). Událostmi sekundární socializace jsou letní tábory - dosud nejdelší odloučení dítěte od rodiny, také zapojení do sportovních oddílů apod.

Socializace terciární - souvisí s nástupem dospělosti, včleněním do zaměstnání- zvládání pracovních vztahů, řádu pracoviště, kariérní perspektiva, přátelské neformální vztahy mezi dospělými, naplnění volného času, intimní vazby, zvládání těžkostí a krizí (rozchodů, krizí v profesní dráze, ztráta zaměstnání apod.), zvládání problémů spojených se stárnutím (Helus, 2011).

Socializace funkční a disfunkční

Funkční socializace je to, v jaké míře se daří jedinci začleňovat se do mezilidských vztahů. Skrze toto začleňování se před jedincem otevírá příslušnost k větším sociálním celkům: národu, pozitivnímu hnutí sdružujícímu lidi obdobných zájmů a cílů. Jedinec si ujasňuje problémy, úkoly, pracuje sám na sobě.

O **disfunkční socializaci** jde, pokud jedinec nedokáže vytvářet spolehlivé, trvalé a harmonické vztahy, má potíže při začleňování do sociálních skupin, řídí se hodnotami a normami, které jej uvádějí do konfliktu s druhými lidmi, nebo se chová nevhodně a nepřijatelně. Pokud disfunkční socializace způsobuje to, že jedinec se vymyká svému okolí natolik, že to vyžaduje speciální opatření, pak hovoříme o tzv. deviaci. Mezi hlavní činitele disfunkční socializace patří: absence citového pouta mezi dítětem a pečujícím okolím v prvních letech jedincova života - citová deprivace. Zanedbávání lidmi, na kterých je dítě závislé. Traumata způsobená zneužíváním, ponižováním apod. Nedostatek pozitivních vzorů k nápodobě toho, co je správné a naopak působení vzorů negativních. Rozvrácená rodina s konflikty, narušenými osobnostmi rodičů a jejich patologickým chováním a další.

Pozitivně deviantní socializace - setkáváme se s ní tehdy, když společnost vyvíjí na své členy socializační nátlak, aby se přizpůsobovali v rozporu s jejich svědomím (Helus, 2011).

Pojetí člověka jakožto sociální bytosti je zřejmě jednou z přístupových cest k pochopení jeho svérázného postavení ve světě. Označujeme-li člověka za sociální bytost, máme tím

na myslí především to, že jeho nejcharakterističtější vlastnosti vznikají až v důsledku jeho začleňování do kultury určitého lidského společenství, do mezilidských vztahů a společenských činností. Člověk se rodí jako naivní, bezmocný organismus, který sice v řadě svých funkcí a procesů pozvolna „zraje“, ale který by se pouhým zráním, bez začlenění do dynamiky a struktury společenskokulturního prostředí nikdy nedobral ničeho z toho, co jej specifikuje: řeči, uměleckého výrazu a vůbec vztahu k umění, kulturních dovedností a návyků v nejširším smyslu slova, pracovních činností, konvencí zajišťujících plynulý běh individuálního i společenského života, specificky lidských forem vztahu k druhým i k sobě samotnému apod.²⁰

Jedinec je totiž nejen socializován vnějšími faktory sociálního prostředí, ale také sám sebe socializuje. V průběhu svého začleňování do mezilidských vztahů společenskokulturního systému je vystaven soustavám očekávání, tlaků, pobídek apod., že se bude v jednotlivých situacích chovat zcela určitým způsobem, že bude splňovat určitá kritéria, určité konvence. Na jeho vlastnosti, projevy a výkony klade sociální okolí, ať už záměrně či mimoděčně určité normy, které s větším či menším stupněm volnosti stanovují, kdy a jak bude na jeho vlastnosti, projevy a výkony reagováno, za co, kdy a jak bude trestán či odměňován, jak on sám má na určité události v sociálním okolí reagovat apod.²¹

Mentální útvary a socializované formy chování, jež jsou produktem procesu socializačního, jsou nutným předpokladem – jindy i důsledkem takového jednotného fungování, kooperování jedinců, aby mohly vzniknout výtvoř, jež by nikdy nevznikly úsilím jednotlivého individua a jež jsou nutné pro ukojení kolektivních potřeb, ať už běží o obhájení potřeb hmotných, skrze fungování a jeho stabilizovanou objektivaci zřízení hospodářské, nebo duchovní, skrze funkcí a jejich stabilizované objektivace- zřízení kulturní, jimiž upravují lidé jednak vzájemné vztahy uvnitř skupiny (řeč, právo, mravnost), jednak své vztahy k vnějšímu světu smysly vnímatelnému (věda, umění), nebo smysly nevnímatelnému, nadsmyslnému (náboženství), ať už běží o potřebu skupiny rozmnožovat a zachovat se organicky (skrze fungování a zřízení rodinné), ať o potřebu rozmnožovat a zachovat se duchovně (skrze zřízení výchovná a propagační), ať konečně o potřebu existenci skupiny obhájit a posilovat (skrze zřízení mocenská a vojenská). Všecka tato zřízení jakožto stabi-

²⁰ Helus, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Str. 9

²¹ Helus, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Str. 42

lizované objektivace složitého systému funkcí, představujících život skupiny a odpovídajících základním potřebám skupiny, jsou výsledkem procesu kooperačního. Nutno si uvědomit, že kooperace není snad jen pouhým součtem individuálních sil, sjednocených kolem jednotlivých funkcionálních os, nýbrž jejich znásobením, a to sil nejen fyzických, nýbrž i duševních v intelektuální rozmach, mravní entuziasm a pracovní nezkrotnost, jež jsou schopny obdivuhodných výkonů.²²

²² Bláha, A. Sociologie. Praha: Academia, 1968. Str. 23

2.2 SOCIALIZACE ČLOVĚKA PŘI FOLKLÓRU

Socializace člověka probíhá v dětství i v dospělosti, čili celý náš život, člověk se postupně přeměňuje z biologické bytosti v lidskou bytost, to je zapříčiněno vlivem sociálního prostředí, hrou a prací. Proces socializace je vytváření orientace v oblasti společenských hodnot. Cílem je vytvoření osobnosti, která se bude samostatně chovat tak, jako by nad ní byl stálý sociální dohled. Zároveň se socializací se rozvíjí i řada potřeb, jako jsou potřeba autonomie (samostatnosti), a perspektivní orientace na krátkodobé i dlouhodobé cíle. Individualita osobnosti člověka není jen předpokladem, ale i z části výsledkem procesu socializace (Kohoutek, 2004).

Se socializací člověka souvisí i jeho začleňování do sociálních skupin, protože důležitou úlohu při utváření osobnosti mají vlivy sociálního prostředí. Názory člověka, jeho mínění, postoje atd. jsou ovlivňovány především ve skupině (Kohoutek, 2004).

Jako sociální skupinu označujeme určitý počet lidí, kteří jsou navzájem propojeni jak prožitkem vzájemnosti, tak i organizačně – uspořádáním svých vztahů (formálním i neformálním). Existují různé druhy skupin. Skupinu můžeme chápat jako sociální organismus, který působí na osobnost svých členů, klade nároky na jejich skupinovou adaptaci (především vymezuje jejich sociální role).²³

Sociální skupiny se dělí na malé, střední a velké. Především v malých skupinách se odehrává velká část našeho života.

Druhy malých sociálních skupin: a). Primární a sekundární - prototypem primární skupiny je rodina, do které se rodíme, primární skupina nám asociuje fenomén domova. Sekundární skupiny se tvoří z různých důvodů a plní druhotné funkce.

b). Formální a neformální - formální skupiny se řídí z vnějšku stanovenými zásadami svého fungování ve větším organizačním celku. V neformálních jde především o mezilidské vztahy.

c). Prosociální a asociální - prosociální skupiny charakterizuje zájem o dobro jiných lidí, společnosti o prosazování nadosobních hodnot. Uplatňují se ve sféře politické, ekologické, náboženské a podobné angažovanosti. Asociální skupiny figurují pod názvem tlupa nebo

²³ Helus, Z. Úvod do psychologie. Praha: Grada Publishing, 2011. Str. 212

gang, vyznačují se negativním vztahem k okolí - agresivitou, vandalizmem, pro tyto skupiny je častý vznik závislostí.

d). Homogenní a nehomogenní - homogenní jsou složené dle stejného kritéria: zájem, nadání, životní cíl. Tato kritéria posilují možnosti vzájemného porozumění. Nehomogenní jsou ze členů, kteří se v daných oblastech různí, například zájmy, sociálním původem, životními zkušenostmi apod.

Hlavní znaky sociální skupiny:

- Uspořádaná sounáležitost členů skupiny - každý má ve skupině své postavení, kterému odpovídá náležité chování. Skupině je vlastní tendence k sebeorganizování.
- Sdílené hodnoty, cíle - tedy to, oč jde.
- Skupinová identita - skupina bývá charakterizována, jako sociální organizmus. Má potřebu svou identitu vyjadřovat, například rituály oslav, připomínání důležitých výročí, obdobným oblečením.
- Soudržnost neboli koheze - členové skupiny mají tendenci posilovat vzájemné sepejetí tím, že se vymezují vůči jiným skupinám.

Skupina si jedince v mnohém ohledu uzpůsobuje. Dělá z něho svého člena. **Vystihují to pojmy:** Pozice (postavení jedince ve skupině)

Role (chování, kterým se pozice aktivizuje)

Status (označuje sílu, či moc ovlivňovat)

Prestiž (označuje respekt k držiteli pozic)

Obliba (sympatie k danému členovi skupiny) (Helus, 2011).

V průběhu socializace se z jedince stává součást společenskokulturního systému. Individuálními, socializovanými osobnostmi svých členů je tento systém stále znovu aktualizován a předáván dalším generacím. V tomto smyslu můžeme hovořit o osobnostní složce společenskokulturního systému. Myslíme tím výraz hodnotově normativní, mezilidsky vztahové a rezultativní složky společenskokulturního systému v hodnotově normativní a mezilidsky vztahové složce osobnosti. Dále tím myslíme odraz charakteru vpojení jedince

do systému (a jeho skupin a podskupin) v jeho osobnostních rysech, symptomech, postojích atd.²⁴

V intencích hodnotově normativní složky společenskokulturního systému probíhá styk mezi lidmi, dochází ke konkrétním formám realizace lidské vzájemnosti. V intencích hodnotově normativních činitelů členové systému reagují na sebe navzájem, na jiná sociální seskupení a společenství. Pod jejich regulativním vlivem se navzájem podmiňují, sladují své činnosti v sledy propojených aktivit, interagují a komunikují.²⁵

S potřebou citového využití a s potřebou sebeuplatnění úzce souvisí potřeba společenského kontaktu. Někdy se hovoří o potřebě emočně sociálních kontaktů. Projevuje se jistým hladem po společnosti, potřebou sdružovat se s jinými lidmi, potřebou společenské odezvy. Jak hluboko je tato potřeba zakořeněna v člověku, o tom svědčí fakt, že aktivní snahu po sociálně - emočním kontaktu pozorujeme zřetelně již u dětí v kojeneckém věku. Každí dítě má potřebu osobního kontaktu se svou matkou, otcem, prarodiči, sourozenci, později s kamarády a v dospělosti se svým životním druhem a s určitou společenskou skupinou.²⁶

Základní znaky malé sociální skupiny:

- pravidelná interakce, vzájemné působení a ovlivňování
- identita členů se skupinou
- existence společenských cílů
- vzájemná závislost při dosahování společných cílů a uspokojování individuálních potřeb
- struktura a organizovanost (každý člen má své místo)
- existence společenských hodnot, to reguluje chování členů
- existence skupinových norem
- častost sociálních kontaktů (Palovčíková, 2009).

Všechny výše zmíněné znaky malé sociální skupiny jsou také znaky skupiny, která připravuje tradiční folklorní slavnost hody, proto můžeme toto „seskupení“ považovat za malou sociální skupinu.

²⁴ Helus, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Str. 41

²⁵ Helus, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Str. 24

²⁶ Kohoutek, R. Sociální psychologie. Brno: Institut sociálních studií Brno, 2004. Str. 72

Prosociální chování je významnou kategorií sociálního chování, kdy pomáhá jeden člověk druhému anebo druhým bez toho, aby byl vázán splněním nějaké povinnosti. Na rozdíl od chování antisociálního je prosociální chování společensky přijímáno a vysoce hodnoceno. Prosociální chování se vymezuje jako vědomě a záměrně realizovaná činnost jedince s cílem prospět druhé osobě (skupině, společnosti), která je spojená s určitými investicemi nositele tohoto chování bez očekávání materiální anebo sociální odměny (L. Požár, 1990).²⁷

Prosociální chování je někdy považováno jako synonymum se slovem altruistické chování (altruismus), je to chápáno, jako nesobecké chování, pro které je příznačná jistá šlechternost, velkorysost, cílené na pomoc jiným bez ohledu na vlastní investice a rizika (Palovčíková, 2009).

Současný zájem o lidovou kulturu pramení nejenom z potřeby člověka cítit sounáležitost s určitým společenstvím, ale i touhy poznat kořeny, které pomáhaly formovat naše vztahy k okolnímu světu. V úvodu knihy *Lidová kultura na Moravě* Josef Jančář tvrdí, že kultura je vždy celek zahrnující víru, právo, morálku a nejrůznější znalosti a dovednosti, které si člověk osvojil, jako člen společenství ve kterém žije a jednotlivé prvky kultury se mění spolu s proměnami způsobu života. (Jančář, 2000)

Tvorba a uchovávání lidové kultury spočívají na primárních principech společné komunikace, která má specifický charakter, to znamená, že tvůrce i konzument mají na její produkci určitý podíl. Proto se vždy v souvislosti s folklórem a lidovou kulturou hovoří o kolektivním principu tvorby (Leščák, Sirovátka, 1982).

Z generace na generaci se tradoval repertoár slovesně-obřadových i materiálních informací a zároveň se předávaly i normy, kterými se předcházející generace řídily. Tradované normy v podstatě tvořily stabilizační zázemí pro další souvislý vývin kultury. Souhrnem, existujících ve vědomí kolektivu a promítajících se do jejich společenského života a kultury, zároveň určoval hodnotovou orientaci daného kolektivu.²⁸

²⁷ Palovčíková, G. Sociální psychologie 2. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009. Str. 57

²⁸ Leščák, M., Sirovátka, O. Folklor a folkloristika. Bratislava: Smena, 1982. Str. 16

3. ROZDĚLENÍ BRNĚNSKA DO MIREGIONŮ

Pojem etnografický či národopisný region označujeme územní celek, který se vyznačuje společnými charakteristickými rysy lidové kultury. Tvůrci a nositeli těchto rysů jsou zpravidla příslušníci etnografické skupiny obývající příslušný region. Jestliže se etnografický region s kulturou v základních rysech dále ještě člení, jde o tzv. subregiony.

Pojem Brněnsko se objevuje jako název národopisné oblasti od počátku 20. století ve dvojitým významu. Jednak jako město Brno s nejbližším okolím, nebo jako tzv. širší Brněnsko, které se ztotožňuje se střední Moravou (Jančář, 2000).

Po stránce jazykové i kulturní se zde mísí rozmanité prvky, nevyjímajíc německé jako pozůstatek germanizovaného města i jako vliv německého jazykového ostrova jižně od Brna. Rozsah této oblasti, která se nevyznačuje žádným etnograficky pojímatelným lidovým povědomím, je velmi rozkolísaný – od bezprostředního okolí Brna, které jako průmyslové a vůbec hospodářské, a to i silně poněmčené středisko působilo na utváření a přetváření lidové kultury, od svých předměstí až po rozsáhlou a členitou oblast zahrnující jižní část Dražanské vrchoviny, části Vyškovska, Slavkovska, Kloboucka a Židlochovicka. Bezprostřední okolí zprůmyslovaného Brna tvoří mezi Horáckem s Podhoráckem a Hanou s hanáckým Slováckem jakousi indiferentní enklávu s několika výraznějšími obcemi, zejména s Líšní, která si udržela svoji někdejší rázovitost ještě hluboko do 20. století, než novými sídlišti docela splynula s Brnem. V důsledku odlišného vývoje posledních více než sta let se na širším Brněnsku vyčlenilo jako zvláštní okrsek Rosicko a Oslavansko, které se nezformovalo na základě odlišnosti tradiční lidové kultury, původně rolnické, nýbrž na základě změn ve způsobu života a v kultuře způsobených rozvojem těžby uhlí.²⁹

Mikroregion Kuřimska vznikl 9. 2. 2005 na základě dohody obcí Moravské Knínice, Chudčice, městyse Veverská Bítýška a města Kuřimi o spolupráci při rozvíjení všech činností, zejména z oblasti podpory cestovního ruchu, rozvoje turistiky a cykloturistiky. Jeho název je odvozen od potoka Kuřimka, který protéká všemi obcemi. Mikroregion se nachází severozápadně od města Brna a sousedí s dalšími mikroregiony: Ponávka, Čebínka, Bílý Potok, Domašovsko, Panství hradu Veveří a DSO Deblín. Díky rozmanitým lesním kom-

²⁹ Jančář, J. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářžnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 14-15

plexům tvoří nejbližší a nejvýznamnější rekreační zázemí západní a severozápadní části města Brna.³⁰

Vydáte-li se z Brna proti proudu Ponávky na sever, tak asi po dvanácti kilometrech od místa, kde se tato říčka vlévá do řeky Svratky, objevíte v jižním okraji rozsáhlého lesního masívu Dražanské vysočiny obec Lelekovice. V údolí podél Ponávky a jejího přítoku pramenícího pod Babím lomem, žije většina z asi 1300 obyvatel ve více než 400 rodinných domcích. Mezi zástavbou a prstencem lesů, které obec obklopují, je umístěno na 150 rekreačních a zahrádkářských chat. Obec, v současné době jako nestředisková trvalého významu, je od roku 1949 správně začleněna do okresu Brno -venkov. Při bádání po prvé zmínce o Lelekovicích se badatelé dostali až k roku 1288. Byla objevena listina otištěná v Codex diplomaticus Moraviae, podle níž Hartman z Holštejna daroval klášteru v Oslavanech svůj majetek ve Studyni. Mezi svědky tohoto právního aktu je uváděn i Heřman z Lelekovic. Tento nejstarší zjištěný záznam se zmínkou o Lelekovicích byl stanoven jako počátek historie obce, i když vlastní osídlení je prokazatelně podstatně starší.³¹

Místo osídlení bylo zvoleno výhodně na okraji hlubokých lesů, při soutoku dvou potočků. Umístění zajišťovalo pro obyvatele stavební materiál, palivo a obživu, jak z lovu zvěře a obdělávání zemědělské půdy, tak i z obchodu s blízkým městem Brnem a tehdy ještě samostatným Královým Polem. Obchodovalo se dřevem, šterkem, páleným vápnem, i se zemědělskými produkty, masem a rybami. Velký význam pro život obyvatel Lelekovic měla i obchodní cesta z Brna do Prahy, procházející ve vzdálenosti jednoho kilometru západně od vsi.³²

³⁰ Informační brožura- Mikroregion Kuřimka. Brno: Reppress, 2010. Str. 6

³¹ Mašek, B. 700let Lelekovice 1288/1988. Lelekovice: MNV, 1988. Str. 5

³² Mašek, B. 700let Lelekovice 1288/1988. Lelekovice: MNV, 1988, Str. 6

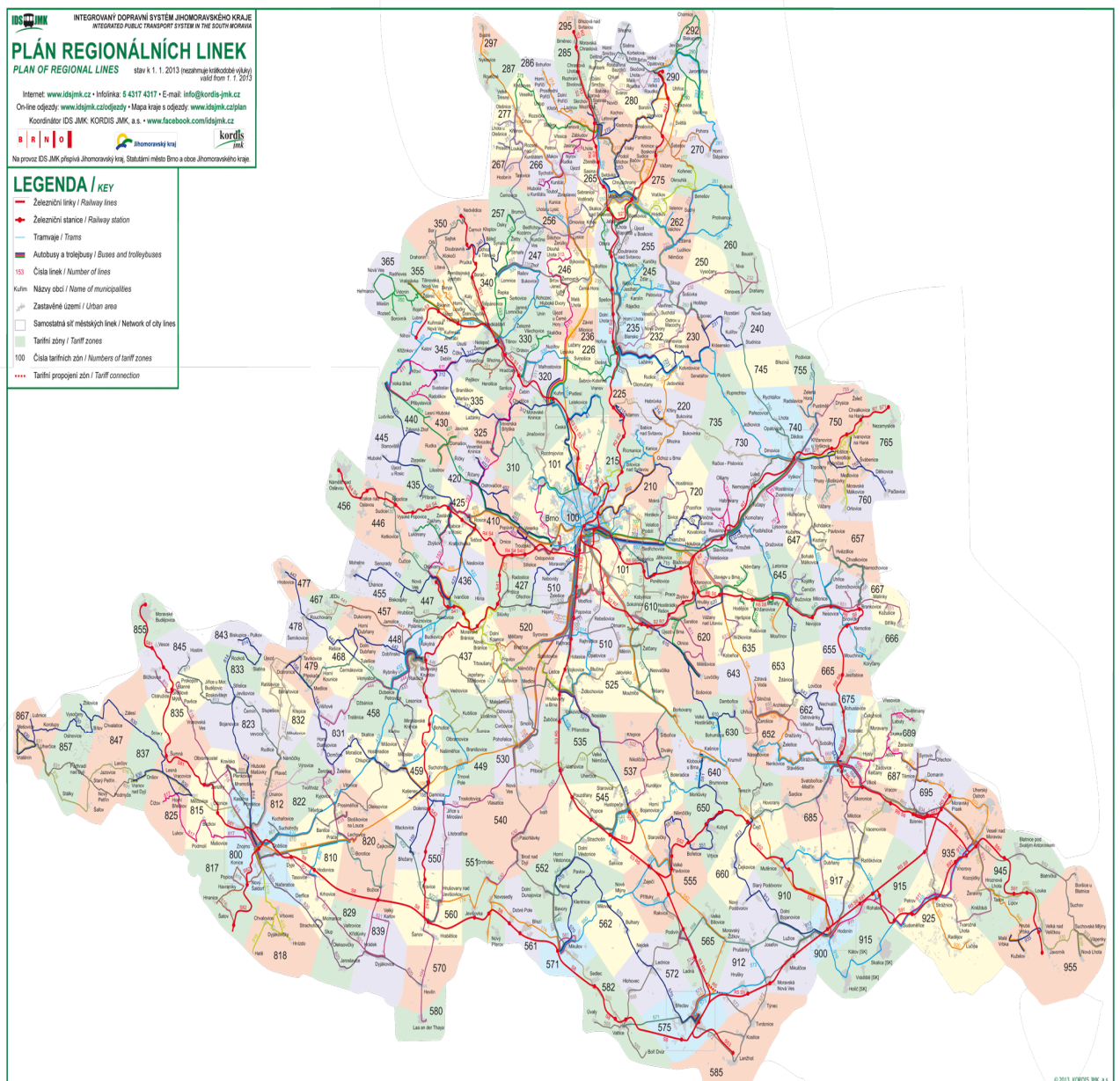
Části města Brna

Jak můžeme vidět na obrázku níže, město Brno se skládá z několika částí, jsou to: Kníničky, Bystrc, Žebětín, Bosonohy, Kohoutovice, Nový Lískovec, Starý Lískovec, Bohunice, Jundrov, Komín, Medlánky, Ivanovice, Jehnice, Ořešín, Útěchov, Řečkovice a Mokrá Hora, Královo Pole, Žabovřesky, Maloměřice a Obřany, Líšeň, Slatina, Tuřany, Chrlice, Černovice, Židenice, Vinohrady, Střed, Sever, Jih.

Integrovaný dopravní systém Jihomoravského kraje (IDS JMK)

Je to integrovaný dopravní systém, který zajišťuje veřejnou dopravu v území, kde jednotlivé druhy dopravy vzájemně spolupracují a vytvářejí jednoduchý systém zájemně provázaných linek s jednotným tarifem a pravidelnými intervaly mezi spoji. IDS JMK vznikala postupně po etapách, 1. etapa zahájila svůj provoz 1. ledna 2004 k 112 obcím zaintegrovaným v 1. etapě přibýlo od 1. ledna 2005 dalších 49 obcí a tak se postupně IDS JMK rozšiřovala. Současný počet linek je 322, počet vlakových linek 25, tramvajových linek v Brně 11, trolejbusových linek v Brně 13, autobusových linek v Brně 46, další linky jsou zavedeny v Adamově, Blansku, Břeclavi, Hodoníně, Kyjově, Mikulově, Vyškově, Znojmě.

4. HODY JAKO ZÁKLADNÍ FOLKLORNÍ TRADICE A JEJICH PRVKY

V období léta do adventu se na Moravě pořádá tradiční slavnost obce, vesnice i města, zvaná hody. Tato slavnost představuje soubor obyčejů a zábav, ke kterým se váží zvláštní písně, tanec a oblečení. Hody se dodnes považují za nejvýznamnější výroční událost, místem pro toto setkání lidí sloužil dříve, stejně, jako dnes hostinec, sokolovna a prostranství venku před ním.

Co považujeme za lidovou **kolektivní tradici**? Označujeme tak otevřenou strukturu historicky vzniklých a společensky podmíněných obyčejových a estetických názorů, institucí, funkcí, procesů a hodnot, převládajících v jednotlivých nositelných skupinách a jimi přijatých jako norma.³³

Lidová umělecká tvořivost – neboli zájmová umělecká činnost (jak se později začala označovat) může sice obsahovat některé složky folklóru (nápěv písně s novým textem apod.), avšak v zásadě zůstává projevem individuální seberealizace svého autora a v tomto smyslu je vlastně protofolklórem, tedy vývojovým předstupněm. Stane-li se součástí folklorního povědomí a repertoáru, to ukáže čas.³⁴

Hodové obchůzky měly jak cíle společenské tak ekonomické. Stárci v doprovodu muzikantů obcházeli jednotlivé domy a vybírali peníze a naturálie (vejce, obilí, slepice aj.), z nichž si pak uspořádali pohoštění. Návštěva v domě, při níž stárci zvali domácí na hodové zábavy, měla v některých krajích ceremoniální charakter, připomínající zvaní o svatbě. Ve 20. století bylo všeobecně přijato obchůzkové zvaní po domech, při němž mládež zavdává vínem a rozdává rozmarýnové větvičky, které jsou znakem hodů a současně vstupenkou na zábavy pod májí.³⁵

Pro utváření vztahů mezi jednotlivými rodinami v obci měly velký význam každodenní styk se sousedy. Dobrých sousedů si vždy velmi vážili, s nimi nejčastěji sedali na podvečerní besedu, v létě na zápraží, v zimě u pece v jizbě, sousedy zvali o slavnostních

³³ Beneš, B. Česká lidová slovesnost výbor pro současného čtenáře. Praha: Odeon, 1990. Str. 7

³⁴ Beneš, B. Česká lidová slovesnost výbor pro současného čtenáře. Praha: Odeon, 1990, Str. 15

³⁵ Jančář, J. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářžnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 204

chvilích, například o svatbě. K nim se také obraceli s prosbou o pomoc častěji než k jiným vesničanům.³⁶

Mládež se ve větších vesnicích sdružovala do skupin podle věku, ale i podle síly a zdatnosti (u hochů), jednotlivé skupiny chasy se od sebe různě lišily např.: ozdobami, které měli upevněné na klobouku, nebo barvou krojových částí. Vesnická chasa si každý rok volila své stárky, dělo se tak nejčastěji v době ostatků (Jančář, 2000).

Průvody stárků a stárek jsou mj. příležitostí předvést se před veřejností v úloze, které je dosud přikládána důležitost, zvláště v krajích, kde se udržuje na hody kroj. Jinde získává mládež kroj z půjčovny nebo se obléká do civilních šatů, na něž si připíná snítku rozmarýnu, viditelně vyznačující pořadatelskou úlohu.³⁷

I na konci 20. století je hodová slavnost příležitostí k upevnění příbuzenských, sousedských a rodáckých vztahů navzájem i k místu bydliště, k rodišti, k obci. Hodová slavnost se vytvořila v průběhu posledního čtvrtstoletí v nově osídlených oblastech (jižní Morava), udržuje se v některých malých městech a v okrajových čtvrtích velkoměsta, např. v Brně ve čtvrti Vinohrady. Na udržování hodových obyčejů se podílejí i místní folklorní skupiny mládeže.³⁸

Lidová slovesnost, ústní slovesnost, folklor je součástí lidové kultury a zahrnuje tvorbu, která vzniká spontánně, anonymně a bez písemné fixace mezi venkovskými a částečně i městskými vrstvami a je tradována ústním podáním.³⁹

Hudební folklor je důležitý na Brněnsku, kde jsou v některých jeho částech stále živé písně zpívané o hodech. Významným hudebním nástrojem, který zasáhl do moravské lidové hudby je cimbál.

Tanec je prastarým kulturním projevem lidstva. Je uměním složeným z různorodých prvků: probíhá v čase a v prostoru, podílejí se na něm pohyby celého těla vázané na rytmický doprovod a ovlivněné životní zkušeností i potřebami tanečníků, jejich fyzickými možnostmi i duševními schopnostmi a v neposlední řadě také oděvem a obuví a cel-

³⁶ Jančář, j. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářížnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 161

³⁷ Jančář, j. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářížnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 204

³⁸ Jančář, j. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářížnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 206

³⁹ Jančář, j. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářížnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 248

kovým tanečním prostředím. Tanec má v každé společnosti svůj nezastupitelný význam, společně se zpěvem představuje univerzální umění, na němž se podle určitého řádu podílejí všichni členové společnosti, naplňuje rozličné funkce, uspokojuje a reguluje emotivnost člověka.⁴⁰

Novou kategorií tanečních zábav představují besedy u cimbálu, které pořádají cimbálové muziky a folklorní soubory ve městech i na vesnici. Při nich se uplatňuje lidový tanec, nejvíc však v provedení členů těchto souborů (Jančář, 2000).

Když se zaměříme na kroje brněnského okresu, tak jsou mezi nimi jen nepatrné rozdíly, které závisí spíše na vkusu a vynalézavosti švadlen. Rozdíly pak jsou v tom, jak dalece se zachovaly starobylé rysy. Mužský kroj oblékaný na svatby a hody- jeho součástí byla vesta, na Brněnsku zvaná kordula. Její střih je všude stejný a liší se jen barvou. Na první pohled by se dalo říct, že její barva rozlišuje Brněnsko na západní (nosila se tmavomodrá) a východní část (červená). Toto tvrzení ale neplatí zcela, protože na ilustracích z 18. století tato teorie není podložena. Od konce 19. století, nosili červené vesty na slavnosti svobodní, kdežto ženatí a starší muži nosili většinou vesty tmavé. Červenou vestu nosila chasa v první den hodový nebo ostatkový, další dny se pak nosily vesty jiných barev (např.: ve Šlapanicích druhý den zelená, třetí tmavomodrá, čtvrtá tmavohnědá) (Ludvíková, 1959). Postupem doby se výskyt červených kordul rozšiřuje. Tak např. se v Tuřanech nosily původně jen tmavé, ale po založení čtenářského spolku v osmdesátých letech se mezi stárky rozšířily červené, stejného střihu jako původní modré. Mládež tím chtěla ukázat svou pokrokovost. Podobnou tendencí byla vedena mládež i v Bosonohách, která tmavé vesty odložila po první světové válce. Nové vesty však mají střih značně zjednodušený, nikoli však městský, a vyšívají se velkými květy takřka přes celé přednice, kdežto původní byly nezdobené. Jak silně je spjata funkce stárka (a představa slavnostního oděvu vůbec) s nošením vest, dosvědčuje také to, že po první světové válce, když se staré vesty upotřebily a na nové nebylo lze dostat vhodný materiál, ani nebylo krejčích, kteří by je dovedli ušít, nosily se vesty od normálního městského oděvu, u kterých záda jsou z jiné, např.: podšívkové látky. Ostatně městské vesty bez kabátu, někdy i s čamarovitým zapínáním, se nosily už dříve, např.: v Židenicích, Obřanech, Ořechově i jinde. Z původního oblečení zbyla

⁴⁰ Jančář, j. Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě. Brno: Ústav lidové kultury ve Stářnici, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. Str. 304

v mnohých právě jen vesta a ozdobný klobouk. Vysoké boty, ať už s přezkami, jako v Tvarožné, nebo kolenáče v Líšni (sahající nad kolena) nebo faldovačky, všeobecně nošené zvláště chlapci, kteří na vojně sloužili u jízdy, odkládají se v Komíně, Žabovřeskách, Obřanech, v Tuřanech a jinde a nosí se dlouhé kalhoty a nízké boty. Jinde však staří sedláci dosud obouvají na slavnosti holínky (např. v Troubsku). Kalhoty se nosily běžné tmavé, v Telnici světlemodré.⁴¹

Kromě ostatního měli stárci ozdobné šle, vyšité na kanavě nebo na sametu, na levé straně hedvábný šátek a první stárek na stužce vrub (na způsob pravítka- stejný měl hospodský a na obou se zaznamenávalo, co chasa vypila. Široký klobouk byl běžně nošený do šedesátých let, např. šlapanický klobouk tzv. pastéřský, měl v průměru 50cm a na hody byl zformován a sešit do třírohého a výzdoba byl na jeho jedné straně. Nejdříve se skládal z červených stuh, později z umělých květin, zrcátek a ovoce, z tohoto klobouku se později vyvinul černý, který se běžně nosí. Z mnoha obcí se jezdilo pro kytky na klobouk do Šlapanic, protože tam byly zvláště šikovné věnčářky. Když se pro výzdobu klobouku použily obzvláště dlouhé rozmarýny, vznikla dost vysoká kytice (např. v Líšni, Komíně, Obřanech, Králově Poli), tak nebyvalo jednoduché se v takovém klobouku pohybovat, natož pak tančovat a vyskakovat. Proto v Líšni visely od kytice stuhy, které měl stárek v ruce a kterými si klobouk přidržoval. Někdy se tyto těžké klobouky nosily jen dopoledne na zvaní a při tanci pod májí, večer se často brával tradičně nošený klobouk s menší kyticí. Dříve bylo součástí výzdoby paví péro, jak ukazuje píseň zpívaná při příchodu přespolních:

Maloměščí jdó, už jsóza odó,

každé době vede frajerenko svó.

Ale ne všecí, jenom nekteří,

co majó za kloučkem pávovo peří (Sušil, 1951, in=Ludvíková, 1959, s.634, píseň č.2129).

Paví péro se ale nenosilo běžně, ale jen ke zvláštním příležitostem, např. při odvedech, jako projev dospělosti, tak se nosilo na velké části jižní Moravy. Péra se kupovala v Brně, nebo se pro tyto účely pávi někde chovali (Ořechov). Péra se zdobila stužkami a vyztužovala se drátem. Říkalo se, že čím je péro delší, tím je nevěsta hodnější.

⁴¹ Ludvíková, M. Lidový kroj na Brněnsku. Střelice u Brna. Časopis Moravského muzea, 1955. Str. 152

Po odvodech před první světovou válkou se péra dávala neodvedeným a odvedení se vraceli v čepici příslušného vojenského útvaru.

Východní Brněnsko je charakteristické tím, že tu stárci nosili bílé zástěry, ty nosili hlavně družbové, jinde i ženich. Zároveň se začal vyskytovat i plášť, který nosil i ženich, protože byl drahý, chudší si jej půjčovali, tradičně jej nosili bohatí a panské služebnictvo, byl to přepychový kus oděvu.

Ženský kroj - to, co odlišovalo stárku, nebo nevěstu od ostatních dívek byla úprava hlavy a jejich šat byl z materiálu, který v té době byl nejlepší (Ludvíková, 1959).

Nejširší uplatnění našla bílá varianta ženského kroje: bílé šaty vždy měla tři děvčátka v Ořechově, běhající za zpěvu na Květnou neděli nebo jiný den před velikonoce před východem slunce po vesnici. V bílém byla oblečena i smrtka, královničky, matica nebo matička, obcházející 8. prosince s obličejem zastřený bílou rouškou a kárající děti.⁴²

Při různých příležitostech se také bohatě uplatnily šátky. Vídeňský šátek vlál na vrcholku hodové máje, měli jej jezdci na koni, zvláště chlapci o svatbách v Telnici, když jeli naproti nevěstě ke kostelu. Z hedvábných šátků, přišpendlených na tuhý papír, měli svatební praporece, jejichž žerdi zastrkávali do vysokých bot. Chlapci doprovázeli nevěstu k bráně, nataženému to provazu, na kterém visely plachty, bohatě vyšívané, vídeňské šátky a hedvábné šátečky.⁴³

Co se týče lidového kroje, je západní část Brněnska starobylejší, přispělo k tomu to, že leží na území, kde se střetávají dvě oblasti. Dál na západ jsou obce, které nebyly tak bezprostředně už závislé na Brnu a hospodářsky se přimkly spíše k Rosicko-Oslavansku, kde kroj pro původní chudobu kraje vymizel dřív. Německé obce, které ležely na jihovýchod, také izolovaly západní část od východní a tím posilovaly udržení některých starších rysů kroje (Ludvíková, 1955).

⁴² Ludvíková, M. Lidový kroj na Brněnsku. Střelice u Brna. Časopis Moravského muzea. 1955. Str. 160

⁴³ Ludvíková, M. Lidový kroj na Brněnsku. Střelice u Brna. Časopis Moravského muzea. 1955. Str. 160

4.1 POPIS PRŮBĚHU HODŮ

V této kapitole popisují průběh hodů v mikroregionu Ponávka. Zaměříme se především na obec Česká, jelikož budu čerpat hlavně ze své vlastní zkušenosti.

Hody se připravují dlouho dopředu, začínají domlouváním mládeže, která si určí, kolik bude „koleček“ stárků a stárek.

Kolečko tvoří vždy čtyři páry, které tančí českou besedu a celkový počet párů musí být sudý, dělitelný čtyřmi. Nejčastěji jsou čtyři kolečka, protože k tanci potřebují prostor, a kdyby jich bylo víc, tak by se nevešly do sokolovny, kde je hlavní dějiště této události.

Nejdříve se tedy uskuteční porada, kde se určí, kdo s kým bude tvořit hodový pár, a všichni se domluví, kdo bude hlavní stárek a stárka. Většinou jsou to neaktivnější členové z dřívějších hodů, kteří vědí, co všechno je potřeba zařídit a připravit. Ovšem nejsou na to současní stárci sami, protože jim pomáhají starší a zkušenější bývalí stárci a stárky, kteří jdou za chasu. Chasa pomáhá s přípravou hodů, a když hody probíhají, tak jde v průvodu v kroji a obstarává organizační záležitosti.

Po domluvě o počtu tanečních párů se dohodnou dny, kdy se budou konat nácviky tanců, nejčastěji probíhají dvakrát týdně. Na těchto nácvicích se učí tanec nováčci a ti, kteří se hodů účastní poněkolkáté, si besedu opakují. Česká beseda je hlavním tancem hodů, v poslední době se v České začala tancovat i moravská beseda, ale česká beseda zůstává tím nejdůležitějším tanečním rituálem.

Při nácvicích se tanečníci učí i tradiční tance a to hlavně valčík a polku, aby mohli mezi besedami tančit, jako ostatní. Učí se i tradiční písně, které se společně zpívají druhý den hodů při cimbálu. Na konečných nácvicích se rozdávají hlavní úkoly, jako je třeba shánění dárků do tomboly, nákup fáborků, zajištění muziky, krojů, vína, obsluhy k baru apod. Samozřejmě je občerstvení u stárek, chlebičky a množství cukroví, které často pečou maminky stárek.

Pro kroje se jede dva dny před konáním hodů, používají se krásné kroje kyjovské, které každý dostane na míru, jsou vyčištěné a naškrobené. Tyto poslední dny se dodělávají poslední úpravy, co se týče výzdoby sálu apod. V pátek před slavností stárci staví „máju“ u sokolovny a potom ji mají za úkol hlídat přes noc před sousedními vesnicemi, které by ji, pokud by nebyla dobře hlídaná, pokáceli. Stárci se u máji střídají, protože mají ještě jednu

významnou povinnost a to pověsit opentlenou větev stárce na dům, aby tím vyjádřili, že si konkrétní děvče vybrali.

V sobotu dopoledne se stárky začínají oblékat, což zabere zhruba dvě hodiny, vrstvy kroje jsou pevně určeny a musí následovat přesně po sobě a je zapotřebí věnovat velký důraz na utahování sukni, aby byl vytvořen správný dojem nabrané sukne. S tímto procesem jim většinou musí pomoci dvě až tři dobrovolnice. Mezitím stárce obcházejí v obci dům od domu a zvou obyvatele, aby se na hody přišli podívat a zúčastnili se jich, každému věnují mašličkou ovázanou větvičku rozmarýnu a na oplátku dostanou ochutnat víno, nebo slivovici a často domácí věnují i nějaký finanční příspěvek na muziku a celkově na hody.

Kolem druhé hodiny odpoledne v sobotu se stárce seskupí u sokolovny, kde se k nim přidá i kapela a pár největších nadšenců. Někteří jsou oblečeni do obdobných krojů, jako mají hlavní účastníci a ti jdou za tzv. chasu. Dům od domu tento průvod doprovází vždy konkrétního stárka, který si jde vyzvednout svojí stárku. Úvodem pro ni zazpívá písničku Šáteček, aby ji vyzval ven.

Klobouček

Tluču, tluču, otevřete,

ztratil jsem klobouček

u děvčete.

Děvčátko usnulo, já také spal,

někdo mně klobouček pod hlavou vzal.

Nevzal, nevzal, můj Jeníčku,

visí tam v komoře

na hřebíčku.

Přijď ty si, Jeníčku, dnes večer k nám,

já ti ho a k němu hubičku dám.

Děvče pak vyjde z domu i se svou rodinou a plnými talíři cukroví, koláčků, chlebičků, slivovičkou a tyto dobroty rozdávají všem, kdo jsou v průvodu, potom zahraje kapela písničku, kde tancuje právě vylákaná stárka se stárkem v kruhu ostatních a takto to pokračuje

dům od domu, kde visí ozdobená větev a kde čeká stárka, až k ní přijde průvod i s jejím stárkem.

Jakmile jsou dvojice kompletní a průvod dojde před sokolovnu, stárci a stárky zatančí českou besedu u máji.

Česká beseda

Páni, dámy, beseda začíná. Páni, dámy, beseda je.

Počkej, já povím, žes na mně loudíval,

počkej, já povím, žes na mně chtěl.

S poupátkem růžičku, v zahrádce hubičku.

Počkej, já povím, žes na mně chtěl!

Sedlák, sedlák, sedlák,

ještě jednou sedlák, sedlák, sedlák,

je velkej pán:

on má pás na bříše a na svém kožiše,

tuli – tuli – tuli – tu - tulipán.

Alou páni muzikanti, hrajte z vesela,

že mně moje nejmilejší vypověděla.

Z toho si nic nedělám, klobouk na stranu si dám,

protože jsem švarný jonák, sobě zazpívám.

Počkej holka, za tím roštím, však já si to neodpustím.

Počkej holka za tím roštím, však já ti tam dám.

A co, proč, a jak a nač, dvě hubičky nebo čtyři, ty já tobě dám.

Komínku, komínku, komínku můj,

zato já tě prosím, jen při mně stůj.

Kdybys mě komínku nebyl držel,

dávno bych komínku v písku ležel.

Komínku, komínku, komínku můj,

zato já tě prosím, jen při mně stůj.

Kdybys mě komínku nebyl držel,

dávno bych komínku v písku ležel.

Sedlák, sedlák, sedlák, ještě jednou sedlák, sedlák, sedlák,

je velkej pán:

on má pás na břicho a na svém kožiše, tuli- tuli- tuli - tu-tulipán.

Nechod' tam, pod' radš k nám, já jsem holka vonačejší,

pod' radš k nám, nechod' k ní, já jsem holka vonačí:

jest - li vona bohatější, za to já jsem upřímnější:

nechod' k ní, pod' radš k nám, já tě ráda uhlídám.

Pata, špička, celá noha, tak se tančí polka nová.

Pata, špička, celá noha, polka nová je.

Učte se, panenky, učte se rejtovat, budou vás mládenci,

budou vás milovat. Tra la la la.

Učte se, panenky, učte se rejtovat, budou vás mládenci,

budou vás milovat. Tra la la la.

Kdybys byl, Jeníčku, poslouchal matičku,

nebyl bys teď nosil po boku šavličku,

neměl bys šavličku a koně vranýho,

nebyl bys poslouchat člověka cizího.

Kalamajka mik mik mik, oženil se kominík, co si to vzal za ženu? Pastejřovic Mařenu.

Měla jsem milého parukáře, on se mně utopil v pivováře.

Měla jsem milého parukáře, on se mně utopil v pivováře.

Hledejte, hledejte, najděte ho, leži tam paruka vedle něho.

Měla jsem milého parukáře, on se mně utopil v pivováře.

Sedlák, sedlák, sedlák, ještě jednou sedlák, sedlák, sedlák,

je velkej pán:

on má pás na břicho a na svém kožiše, tuli- tuli- tilu- tu - tulipán.

Však nám tak nebude, až se oženíme.

Však nám tak nebude, až se vdáme.

Dáme si dělati, kolébku na děti.

Však nám tak nebude, jak se máme!

Dneska jsi Andulko, hezká, já tě zjevně miluju,

zejtra věrnost slibuju. Já jen tak jak ten pták,

pomiluju nechám tak.

. Všichni se potom rozejdou domů. Stárek jde na večeři ke své stárce, kde se nejčastěji podává kačena, po slavnostní večeři se všichni vrací do sokolovny, kde začíná večerní zábava. Zatančí se beseda a pak už se sál uvolní i pro ostatní. O půlnoci stárci a stárky opět zatančí besedu a losuje se tombola, kde se vylosují ceny, a pokračuje zábava ve stejném duchu.

Druhý den, v neděli se všichni stárci a všechny stárky sejdou a čeká je nejméně oblíbená část celých hodů a tím je úklid sokolovny. Potom ji nachystají na večer a jdou se domů obléct do krojů. Hraje cimbál, popíjí se víno a zpívají se tradiční písně, kdo chce, tak stojí v kolečku s ostatními a prostřed se střídá v tancování pár dvojic. Ještě naposled se zatančí beseda a tím hody končí.

4.2 POROVNÁNÍ SOUČASNÝCH HODŮ S MINULOSTÍ

Informace do této kapitoly jsem čerpala od pana kronikáře z České, kdy jsme použili kopii kroniky i vlastní zkušenosti pana kronikáře Saula, který se hodů aktivně účastní již několik desetiletí.

Obec Česká byla založena v roce 1785 jako Zünzendorf a tvořilo ji 24 novousedlíků pocházející převážně z okolí Litomyšle a Vysokého Mýta. Tito lidé na základě smlouvy sepsané 17. ledna 1785 na zámku v Kuřimi postavili podél „císařské silnice z Brna na Svitavy 20 domů. Největší rozvoj obce nastal v druhé polovině 19. století. V roce 1884 byl zahájen provoz na železniční trati z Brna do Tišnova a zřízena železniční zastávka Zünzendorf s budovou. Byla postavená štěrková silnice do Lelekovic, poté docházelo k přílivu obyvatel dělnických profesí a s tím spojenou výstavbou rodinných domů. V roce 1921 byla obec přejmenována na Českou. Pro obec se stalo významnou událostí postavení továrny Kovolit v roce 1936, který v České funguje dodnes. V době založení obce lidé neuměli moc psát, takže o folklorních tradicích nejsou zmínky, ty začínají až 23. 11. 1919, kdy se konaly první hody, kterým se říkalo Císařské. Hody vznikly, jako oslava toho, že už je všechna úroda sklizená. V České probíhalo 25 různých společenských akcí a 16 tanečních zábav.

Obec Česká je součástí mikroregionu Ponávka, sdružující obec Česká, Lelekovice a Vranov s posláním vzájemné spolupráce v řadě činností. Každoročně se v květnu koná „Den Ponávky“ a setkání obyvatel obcí s putováním do přírody (přírodní park Baba, Babí lom) a v současné době je atraktivní destinací pro výstavbu rodinných domů. Jediným lesním prostorem na katastru obce je kopec „Horka“ (366 m. n. m.) s bývalým sokolským hřištěm. Z původního obyvatelstva při založení obce jejich počet vzrostl na současných 780 a stále roste vzhledem ke stoupající výstavbě rodinných domů. Sportovní a společenská činnost je realizována v obecní Sokolovně, která je celoročně denně využívána. Dopravní obslužnost je v obci zajištěna autobusovou a železniční dopravou. Životní prostředí je v obci relativně dobré, hlavně díky odklonu zejména nákladní dopravy obchvatem obce silnicí I/43.

V roce 1914 vznikl Sokol a ten hody začal pořádat. Během první světové války došlo k útlumu těchto událostí a byla pozastavena činnost Sokola, k její obnově došlo po první světové válce. Stejný osud měl Sokol i v době okupace a opětovná obnova nastala po 2. světové válce. V té době, se hody přejmenovaly na Martinské, protože se slavily až

na Martina 11.11. daného roku, tedy později, než je tomu dnes. A časem se ustálil název Hody.

Původní odívání na hody bylo pro pány stejné: bílá košile, černé kalhoty, klobouk, zkrátka oblečení, které měli doma. Dívky na hody nosily své nejlepší šaty, takže v začátcích se jejich oděv lišil. Dnes je tomu tak, že všichni mají úplně stejné oblečení, ale toto je již zmíněno výše. Po roce 1934 se začaly používat slovácké, vlčnovské a kyjovské kroje.

Nejdřív stála mája na sudu uprostřed sálu, potom se začala stavět od roku 1922 u sokolovny.

Původně všechny kulturní akce obce probíhaly „v horce“ část obce Česká pod širým nebem. Na zmíněném místě probíhaly v letech 1939, 1946, 1947 i tzv. Dostavenička. Byl to protest proti okupaci, v té době byly veškeré zábavy v obci zakázány, nesmělo se tancovat a seskupovat, lidé přesto neposlechli a toto byl jejich způsob vzdoru, jak mohou v tradicích pokračovat a sdružovat se. Dokonce si, jako největší protest v roce 1942 udělaly Hody na mlatě. Byly to hody pořádané v jedné ze stodol. Po válce se začaly pořádat plesy Sokola politické strany, hasičů, myslivců. Na těchto plesech hrávala smyčcová hudba bez trubky.

Stejně, jako v dnešní době bylo i v začátcích zvaní stárku na hody, chodili stejně, jako dnes a rozdávali lidem větvičku rozmarýnu, průvod probíhal stejným způsobem, jako v současnosti. Co se týče tance, tak se každý rok střídala beseda, jednou Česká, pak Moravská, Československá a tak to šlo pořád dokola. Dnes se tančí Česká a začíná se učit i Moravská beseda.

Po roce 1948 hody začali pořádat hasiči. V roce 1958 se navíc konaly i Babské hody, které pořádal svaz žen. Účastnilo se 30 žen, ty měly kroje Kyjovské, průvod byl také s muzikou po vesnici, ženy pak spolu zatancovaly kolo a dál se tančilo tradičně v párech.

Na většině kulturních událostí obce hrála skupina pana Marka z Lelekovic a nejčastěji se zpívaly písně: Zünzendorfská písnička a Zünzendorfská noslech prohýbá se. Ve 30. a 40. letech se začaly konat Ostatky, od známé Baummanovy hospody v České šel průvod masek s hudbou. Dělalý povyk a zvaly lidi na zábavu do sokolovny, kde se pochovala basa, která představovala mrtvého, dala se na máry (dřevo, na které se nese rakev). Před basou šel farář, za basou šly ženy plačky, nebo muži převlečení za plačky. Basa se pochovala jako znamení toho, že končí plesy a zábavy a začíná postní doba a na basu se už nehraje.

Basa se položí a farář má vtipně zveršované kázání toho, co se za rok ve vesnici událo a pak je večerní zábava. Postní období trvá do Popeleční středy do Velikonoc.

Další akcí byla Zástěrková zábava, kdy na provazu byla pověšená zástěrka a kdo ji strhl, vyhrál, tato zábava už se nekoná. Regrudská zábava, ta se pořádala, když šli chlapci k odvodu a ta se pořádala, než odešli. Dožínková slavnost, která se konala, zanikla se zánikem soukromého hospodářství kolem roku 1950.

Tradiční večere stárka u rodiny stárky neprošla žádnou změnou, stále se nejčastěji dělá kačena.

Co se ale změnilo, že dříve tancovali úplně všichni přítomní na hodech, dnes jsou v sokolovně stoly a velká část lidí sedí. Ke změnám došlo i v přístupu k alkoholu, víno se samozřejmě pilo, ale ne v takovém množství, jak je to dnes běžné. Další změna je v trvání hodové zábavy, původně hody trvaly jen jeden den a to v sobotu, takto to bylo ještě v 90. letech, dnes se konají v sobotu i neděli. V neděli hraje cimbál. Od 90. let se mája přestala stavět po staru (ručně) a začala se vztyčovat pomocí jeřábu, od roku 2010 se vrací k tradici a stárci chtějí máju stavět ručně. Poslední čtyři roky se začala na hodech tančit i Moravská beseda. Dnes je na rozdíl od minulosti na hodech půlnoční tombola.

Hodně se v hodech mísí prvky z různých okolních vesnic, kde jsou tradice vesměs podobné, ale co se líbí stárkům, tak si některé prvky převezmou a ty se potom dědí z generace na generaci. Ve vedlejší obci, v Lelekovicích na rozdíl od hodů v České se konají hody na Václava. Stárci mají hodová práva: jdou ke starostovi a ten jim dá veřejně hodová práva, že mohou mít hody, určí, co vše se musí dodržet za tradice apod.

V letošním roce byl obnoven Masopust a opět se v České začala v sokolovně hrát divadla. Myslím, že je to dobrý krok kupředu v dnešní uspěchané době, kdy lidé dělají něco pro sebe navzájem a pro zachování tradice.

Tuto kapitolu jsem čerpala z kroniky obce Česká, kterou jako první začal sepsávat v roce 1925 pan Doležal, potom od roku 1957 paní Brázdová a od roku 1990 ji píše pan Ing. Jiří Saul. Kronika má tři části a dvě starší jsou v originále uschovány v Rajhradu. Pan Saul je velký patriot a rodák z České. Pan Saul se narodil v roce 1925, vystudoval VŠ Zemědělskou agronomickou. Na vojně byl u dělostřelectva, poté byl 10 let agronomem a zástupcem ředitele v Miroslavi a v roce 1960 se vrátil do České, kde pracoval, jako referent na zemědělské správě a v současné době je v důchodu.

Co se týče obce Lelekovic: kulturní a společenský rozvoj obce v druhé pol. 19. a začátkem 20. století byl ovlivněn kontaktem s okolím, který byl zvýšen po zahájení provozu železniční trati z Brna do Tišnova v roce 1885, a vybudováním silnice Česká - Lelekovice v roce 1884 a Lelekovice - Vranov v roce 1907. Malebnost okolní přírody vytvořila z obce rekreační místo pro obyvatele Brna, tyto skutečnosti ovlivnily rychlé změny tradičního způsobu života, neopomenutelným faktorem byla i aktivita kulturních institucí na přelomu 19. a 20. století. Podle zachovaných dokladů mají nejstarší historii v obci muzikanti, první záznam z roku 1754. Ještě v první čtvrtině 20. století přežívaly v Lelekovicích některé národopisné jevy, jako nedílná součást v návaznosti na starší tradice. Slavily se zejména hody, které začínaly „starými hody“ : v sobotu se postavila máj a v neděli se chodilo za zpěvu s rozmarýnem a tancovalo se. V pondělí zábava pokračovala, bylo půlnoční sólo ženám, další neděli začínaly „mladé hody“, v pondělí se pak porážela máj. První květnovou neděli se v Lelekovicích někdy konaly „špenátové hody“. Později se slavily i dožínky a ty byly, po ukončení sklizně obilí na konci léta. Sedláci přijali v domě všechny, kteří se sklizní pomáhali a pohostili je a pak se konala taneční zábava. O masopustech a mikulášských kolektivních obchůzkách a pálení svatojánských ohňů existují již jen částečné informace od nejstarších pamětníků, stejně jako zvyk dávat v podvečer sv. Filipa a Jakuba za okna větvičky. Děti je dávaly zvenku za okna, aby na ně čarodějnice nemohly. Ovšem nejoblíbenějším svátkem byly vánoce, nebylo sice tolik dárků, jako je tomu dnes, ale o to více byly vánoce bohatší na zvyky. Po celý den se udržoval půst kvůli zlatému prasátku. K večeři bývala kaše, vánočka s medem a kompot ze sušeného ovoce. Na stole byly ořechy a jablka, které byly krájeny napříč, aby se z typu jádřince hádala budoucnost. Dobytek dostával kousky vánočky pro zdraví, děti si pouštěly skořápky po vodě a lilo se olovo, z něhož se také věštila budoucnost. Mladá děvčata házela za hlavu pantoflíček, aby zjistila, jestli se do roka vdají a odejdou z domů (Mašek, 1998).

Ve všech staveních stromeček nebyl, ale betlémové agitky se stavěly všude, obvykle do mechu mezi okna. Pokud se rozdávaly dárky, tedy jen dětem a samé potřebné věci - rukavice, čepice, šály apod. Zato se všichni těšili na koledníčky, kteří prý nesli štěstí do domu, na troubení ponocného na jitřní sváteční mši. Na Štěpána chodily děti na koledu. Hospodyně si ráno přivstala a všem mužům v domě položila na postel kalhoty - v ten den se měnila mužská čeládka. Muži se zase snažili hospodyně předstihnout, aby se nemuseli vyplatit. Také o velikonocích se peklo zvláštní pečivo, barvila se vajíčka a vše se nosilo do kostela posvětit. Po návratu musel každý živý tvor v domě alespoň ochutnat, aby byl po

celý rok zdravý. Kolektivní pomlázková obchůzka chlapců a mužů se udržela dodnes. Na Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu chlapci hrkávali na hrkače klekání a poledne místo zvonů. Procházeli přes celou obec ve dvojstupu. K tradičním zvykům minulosti patřila sousedská výpomoc. Například při draní peří nebo vaření povidlí. Povidlí se vařilo ve dne v noci po několik dní ve zvláštním domečku, kde byl umístěn kotel. Tam se scházeli dospělí po práci na besedu. Zejména děti chodily s vařečkami „na blízačku“. Byla to příležitost k vyprávění příběhů, pověstí a pohádek o hejkalovi a strašidlech. Málokde chyběl i zpěv. V Lelekovicích se nosil také lidový kroj. Nosil se ke slavnostem, ale také v pracovní den. Ještě před první světovou válkou tu svobodné a mladé ženy oblékaly bílé rukávce, tmavé živůtky, široké sukně a fěrtochy a charakteristicky uvázané turecké šátky. Vdané a starší ženy vyměnily rukávce za krátké kabátky z materiálu přizpůsobeného příležitosti a počasí. Svobodné je oblékaly jen ve všední den a v zimě. Muži nosili na svátek černé obleky a ke slavnostním příležitostem holínkové boty.⁴⁴

⁴⁴ Mašek, B. 700let Lelekovice 1288/1988. Lelekovice: MNV, 1988. Str. 19-20

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. ZÁKLADNÍ POPIS, POUŽITÉ METODY A CÍLE VÝZKUMU

5.1 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU

Po delší úvaze, nad reprezentativností osloveného vzorku respondentů jsem zvolila počet padesát respondentů, který budu v konečném vyhodnocování dělit dle věkových kategorií na 3. Respondenti byli cíleně vybráni z obce Česká a blízkého okolí, které jsem oslovila s prosbou o vyplnění dotazníku, jehož data jsou důležitá pro zjištění jejich názoru k této dlouholeté tradici hodů. Setkala jsem se s překvapivě pozitivním a zodpovědným přístupem všech oslovených respondentů. Vrátily se mi všechny dotazníky a všechny byly také vyplněné, což mi velmi usnadnilo jejich vyhodnocení. Oslovovala jsem respondenty všech věkových kategorií bez ohledu na pohlaví.

5.2 POUŽITÉ METODY

Co se týče použitých metod, tak jsem zvolila kvantitativní výzkum, s dominantní metodou dotazníku, jeho velkou výhodou spatřuji v tom, že jsem získala velké množství informací od velkého počtu respondentů za relativně krátkou dobu. Naopak jeho nevýhoda je v tom, že se oslovená osoba nemůže vždy vyjádřit košatěji k některým otázkám, tomuto jsem se snažila předejít vytvořením několika otázek, kde respondent má možnost se vyjádřit více, než jen zakroužkováním vhodné odpovědi.

5.3 CÍLE VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumu bylo zjištění zájmu o hody a dodržování tradic. Základním výzkumným problémem: Jsou hody stále aktuální v mikroregionu Ponávka? Co je pro respondenty největším přínosem folklorních tradic apod. a zda si respondenti uvědomují změny v průběhu tradičních hodů. Základní výzkumná otázka: Má folklór na Brněnsku ještě nějaký socializační význam?

6. VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA VÝZNAM HODŮ PRO BUDOUCÍ GENERACE

6.1 Analýza a interpretace získaných výsledků výzkumu

V následující části práce se věnuji vyhodnocování a analýze získaných dat z dotazníků.

Základní údaje zjišťuji v otázce č. 1 a č. 2.

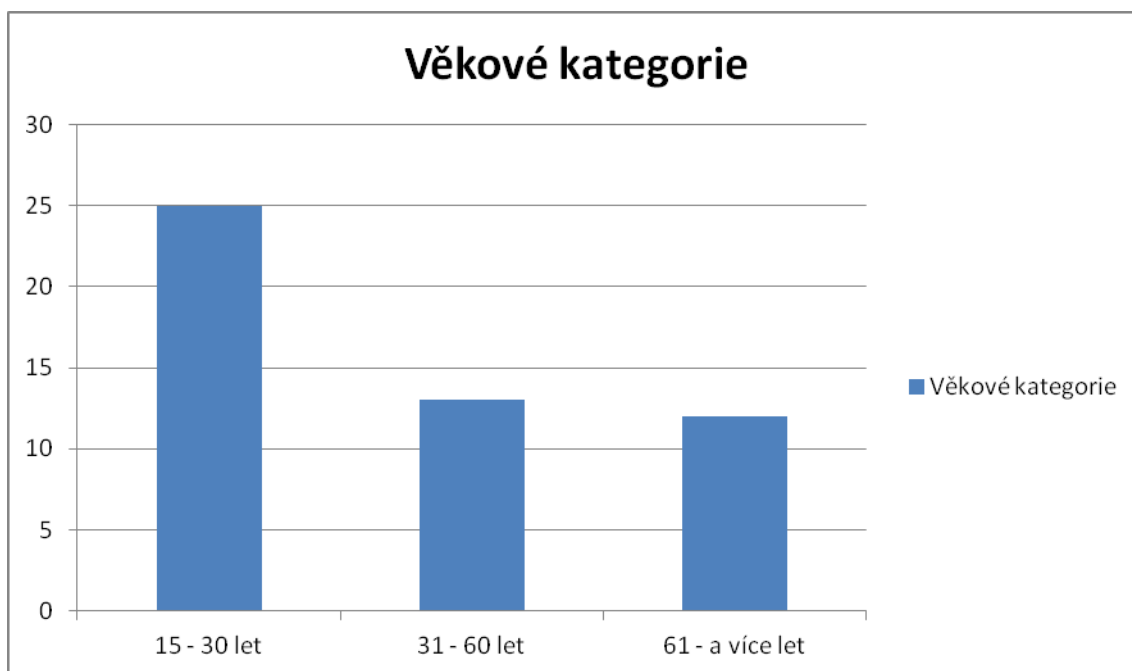
Otázka č. 1: Jste:

- a) muž
- b) žena

Z celkového počtu respondentů tvořili větší část muži a to 30, žen bylo 20. V této otázce jsem předpokládala, že větší část budu tvořit ženy.

Otázka č. 2: Do jaké věkové kategorie patříte:

- a) 15 – 30 let
- b) 31 – 60 let
- c) 61 – a více let

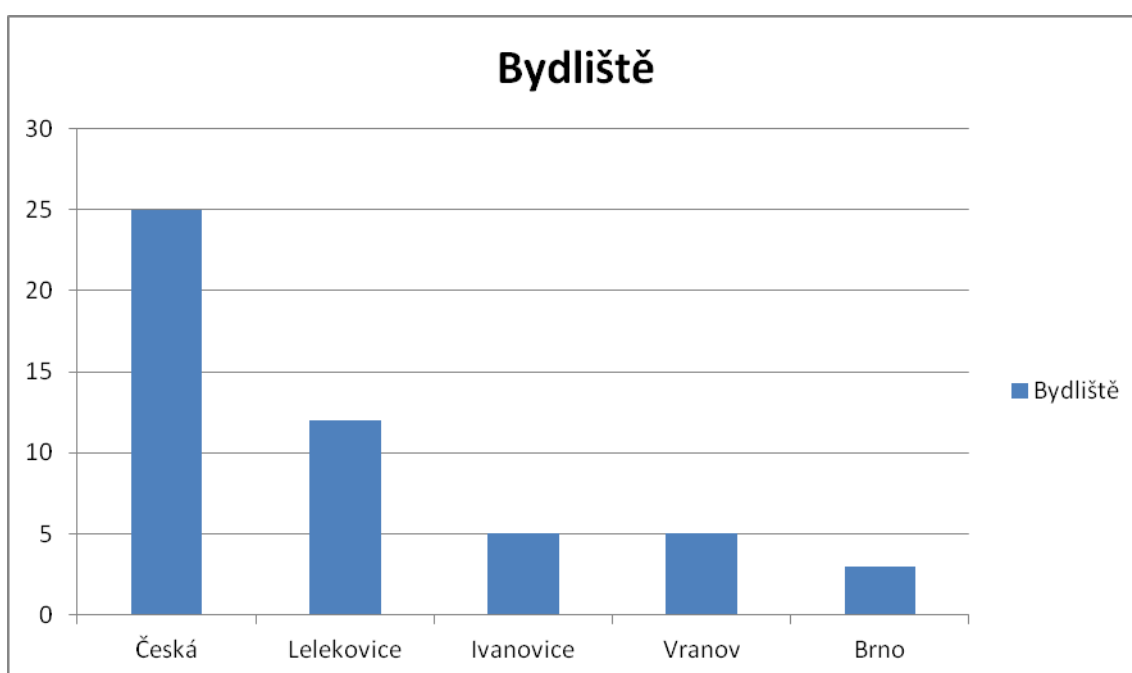
Graf č. 1.

Dle grafu můžeme vidět, že největší počet respondentů byl z nejmladší věkové kategorie. 25 lidí označilo možnost 15 – 30 let, druhý největší počet měla kategorie 31 – 60 let a to 13 respondentů. Nejméně byla zastoupena nejstarší věková kategorie 61 a více let, sem patří 12 z dotazovaných. Tento výsledek jsem očekávala, jelikož blízce odpovídá i věkovému rozložení na hodech.

Otázky k folklóru jsou ve všech ostatních otázkách.

Otázka č. 3: Vaše bydliště (město, obec):

Tuto otázku jsem nechala na volnou odpověď a lokálně jsem ji nelimitovala.

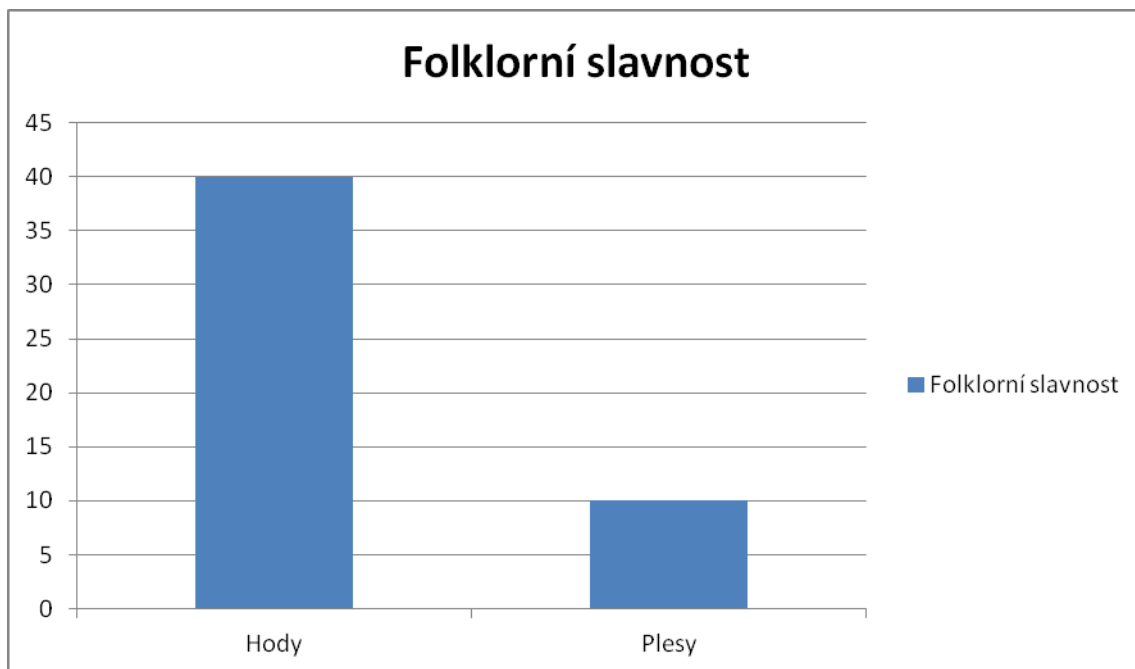

Graf č. 2.

Graf číslo 2 nám ukazuje, že největší množství respondentů je z České a to 25, druhé zastoupení měly Lelekovice s počtem 12, stejný počet respondentů byl z Ivanovic a Brna a to 5 a 5, nejméně bylo obyvatel z Vranova a to 3. Tato otázka mně zaskočila, jelikož jsem čekala, že mnohem více osob bude z České, ale příjemně překvapilo to, že o hodech v České se účastní i tolik „přespolních“.

Otázka č. 4: Jaká místní folklorní slavnost je pro Vás nejdůležitější?:

Stejně, jako předešlou otázku jsem i tuto nelimitovala zaškrtnutím výběrové odpovědi, ale nechala jsem dotazované, aby si sami promysleli a napsali odpověď.

Graf č. 3.

Z grafu je patrná obrovská převaha a jasná důležitost hodů, které jako odpověď zvolilo 40 dotazovaných, zbylých 10 respondentů si zvolilo jako odpověď plesy. Tento výsledek opět podtrhuje velkou oblibu hodů.

Otázka č. 5: Účastníte se folklorní slavnosti – hodů v obci Česká?

a) ano

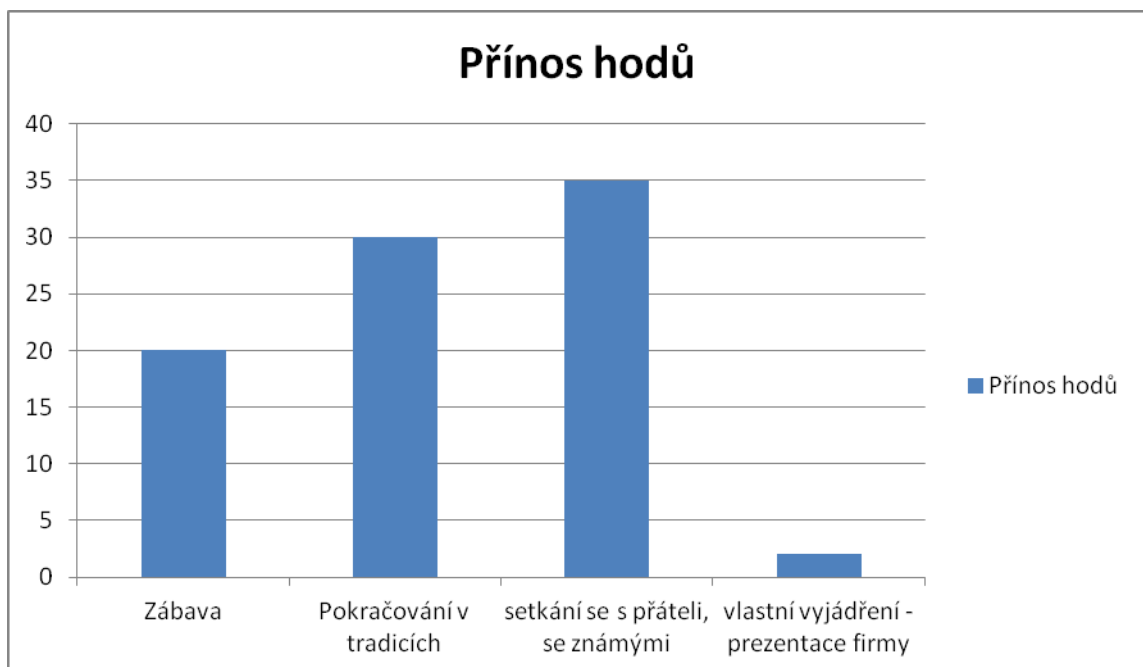
b) ne

Souhlasně odpověděli úplně všichni respondenti, myslím, že lepší odpověď nebyla možná.

Otázka č. 6: Co je pro Vás největším přínosem hodů?

- a) zábava
- b) pokračování v tradicích
- c) setkání s přáteli, se známými
- d) vlastní vyjádření

Na tuto otázku jsem zvolila několik odpovědí, o kterých jsem se domnívala, že budu pro respondenty největším přínosem. Možností odpovědi d) vlastní vyjádření jsem zařadila z důvodu, kdyby si někteří nevybrali z nabízených možností a abych nepřišla o jejich názor.

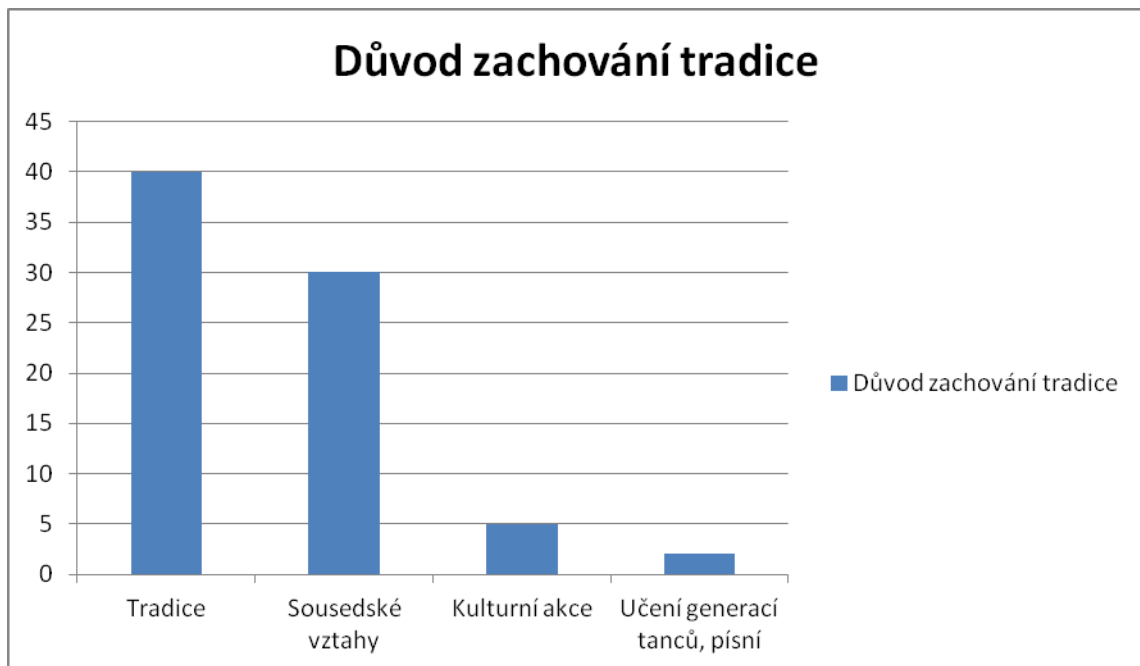

Graf č. 4.

Respondenti v této otázce nevybírali pouze jednu odpověď, ale zvolili všechny, se kterými souhlasili. Nejvíce byla zvolena odpověď c) setkávání se s přáteli, se známými 35 krát. 30 krát byl vybrán, jako přínos hodů b) pokračování v tradicích. A) zábava zaškrtno 20 dotazovaných a na odpověď d) vlastní vyjádření 2 respondenty napadlo, jako odpověď prezentace firmy. Poslední odpověď mě překvapila, toto mě jako odpověď nenapadlo.

Otázka č. 7: Proč by měla být zachována tradice hodů v obci Česká?

Odpověď této otázky museli respondenti vymyslet sami.

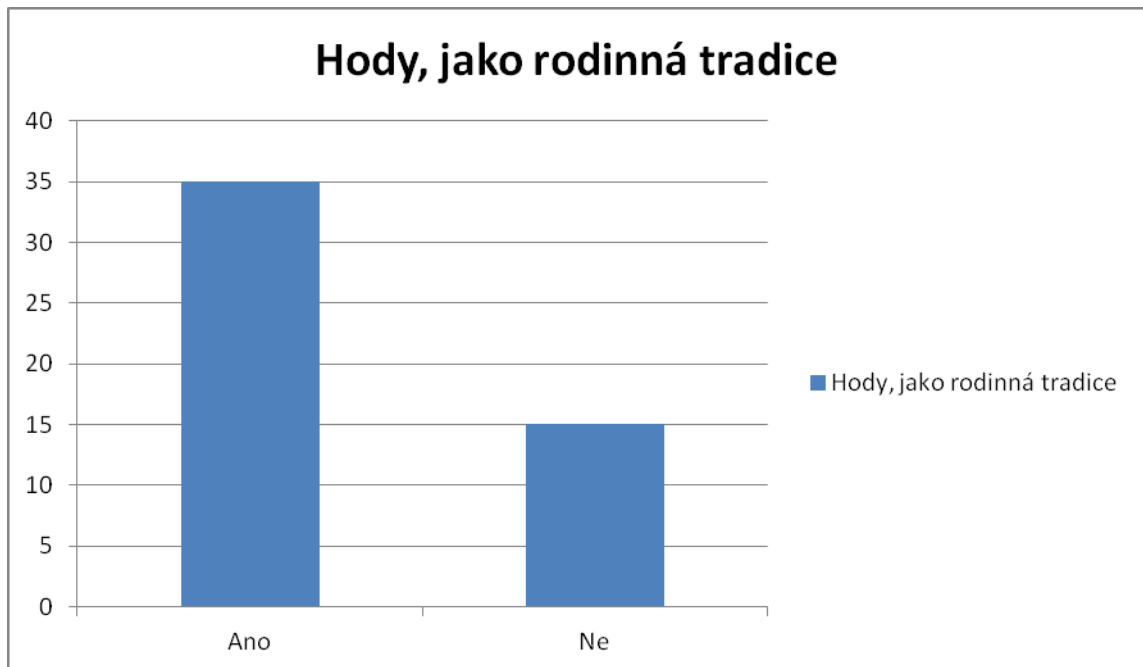
Graf č. 5.

Při této otázce respondenti znovu měli možnost vyjádřit se sami, bez možností. 40x byla zvolena odpověď, aby se tradice stále dodržovaly a předávaly z generace na generaci. Respondenti 30x zvolili odpověď, že tradice hodů by měla být zachovávána kvůli sousedským a přátelským vztahům k ostatním z vesnice. Kulturní akce byla důvodem 5x a učení lidových písní a tanců mladé generace byla zmíněno, jako důvod 2x. Myslím, že sama bych zvolila stejné důvody, jaké napsali dotazovaní.

Otázka č. 8: Jsou u Vás hody rodinnou tradicí?

a) ano

b) ne

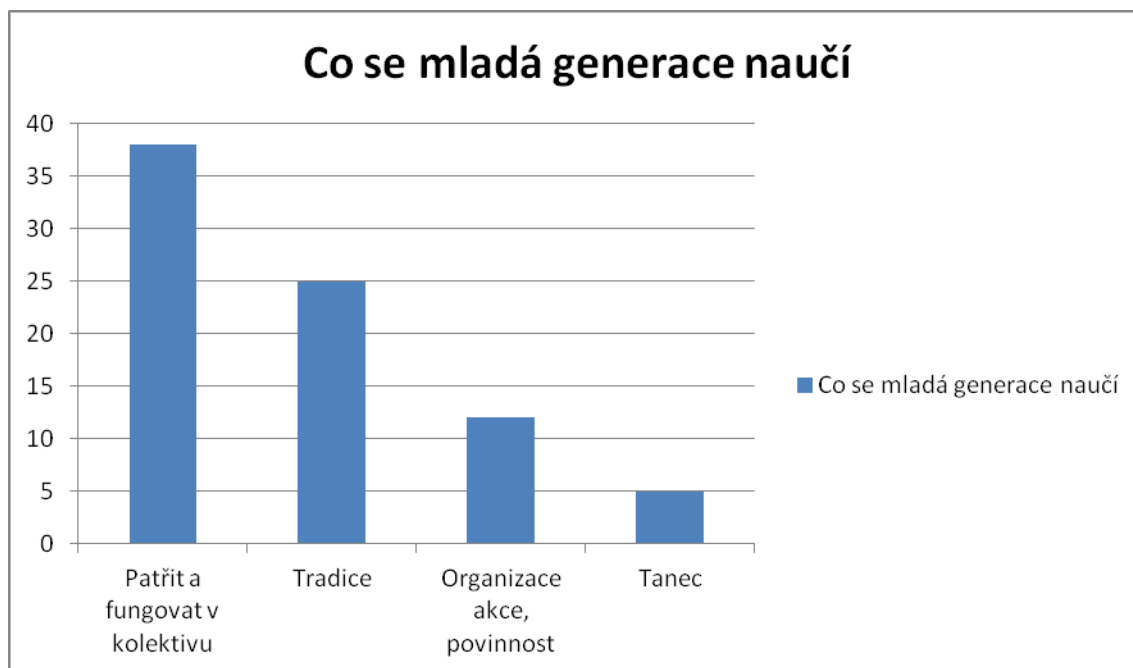

Graf č. 6.

Respondenti měli na výběr pouze ze dvou možností ano a ne. Odpověď ano si vybralo 35 z nich, opačnou odpověď zvolilo 15 lidí. Na tuto odpověď může mít vliv to, že v poslední době se do České a jejího okolí stěhuje hodně rodin a tyto rodiny těžko mohou mít hody v České, jako tradici.

Otázka č. 9: Co se díky hodů mladá generace naučí od generace předešlé?

U této otázky byla opět možnost volného vyjádření.

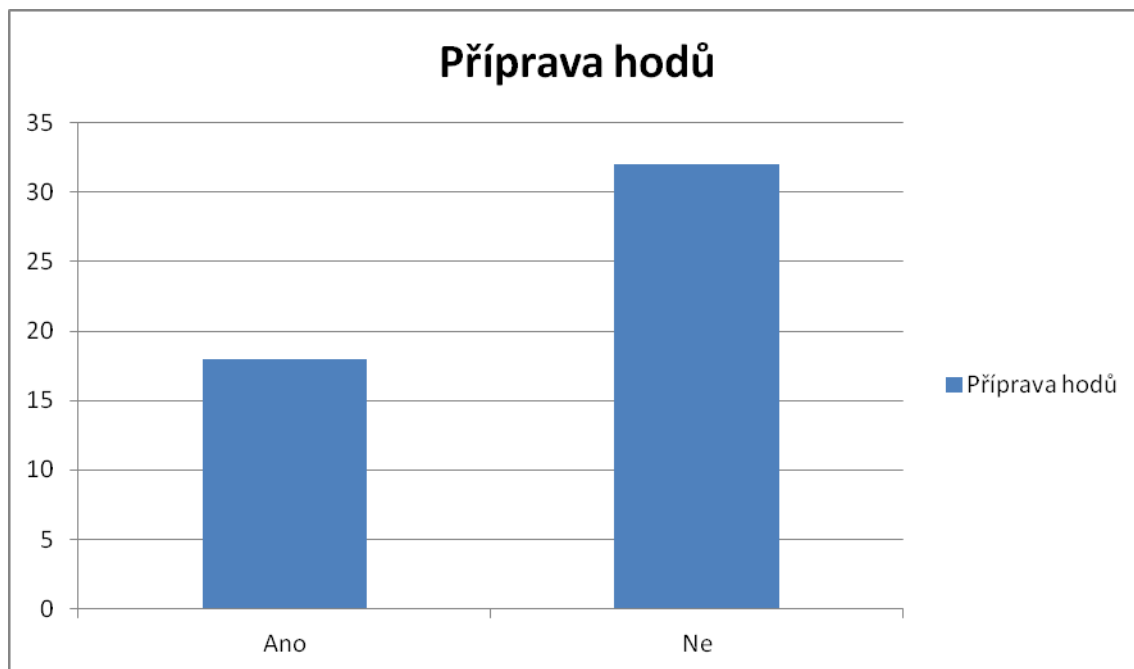
Graf č. 7.

Respondenti se opět mohli sami vyjádřit k uvedené otázce, 38x zvolili jako odpověď, že se mladší generace od starší naučí patřit do kolektivu. To, že se naučí tradicím bylo uvedeno 25x, 12x organizace a povinnost a 5x je pro mladou generaci přínosem naučení se tradičních tanců.

Otázka č. 10: Podílíte se nějakým způsobem na přípravě hodů?

a) ano

b) ne

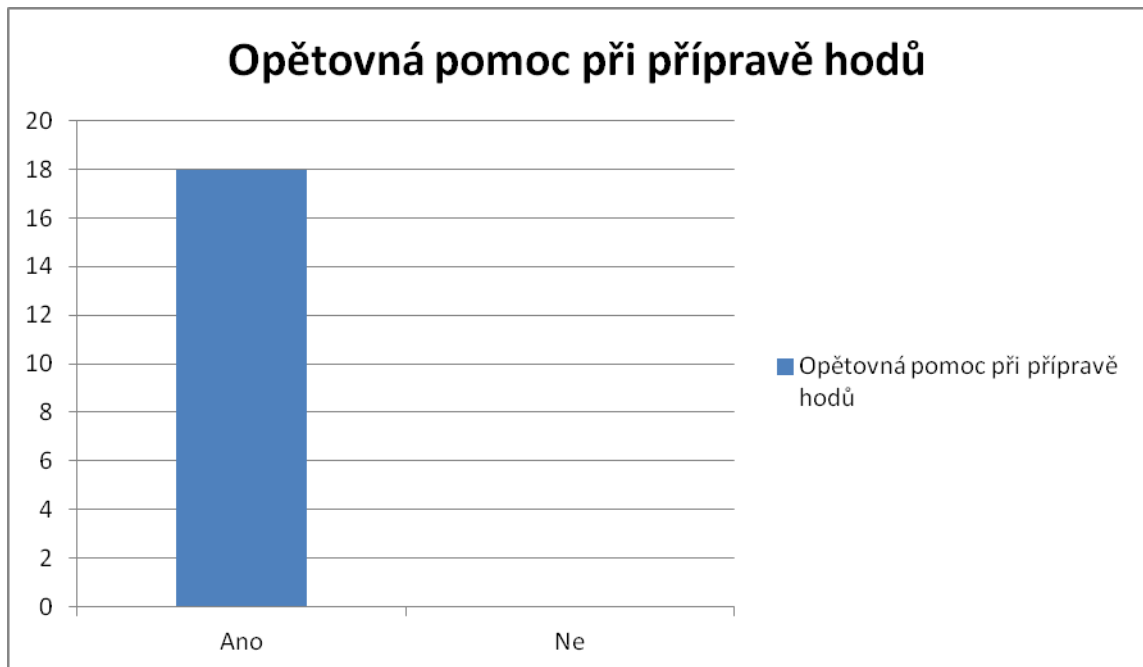
Graf č. 8.

Na výběr byly dvě možnosti ano a ne. Ano zvolilo 18 dotazovaných, odpověď ne 32. Podobnou odpověď jsem očekávala, ale třeba díky tomuto dotazníku se někteří z těch, kteří odpověděli negativně do chystání příštích hod zapojí.

Otázka č. 11: Pokud ano, budete se podílet na přípravě i v budoucích letech?

a) ano

b) ne

Graf č. 9.

Všichni dotazovaní, kteří v předešlé otázce odpověděli, že se podílejí na přípravě hodů, odpověděli i na tuto otázku pozitivně, takže účastnili přípravy hodů a budou pomáhat i v budoucích letech.

Otázka č. 12: Byli jste na hodech v posledních 5-ti letech?

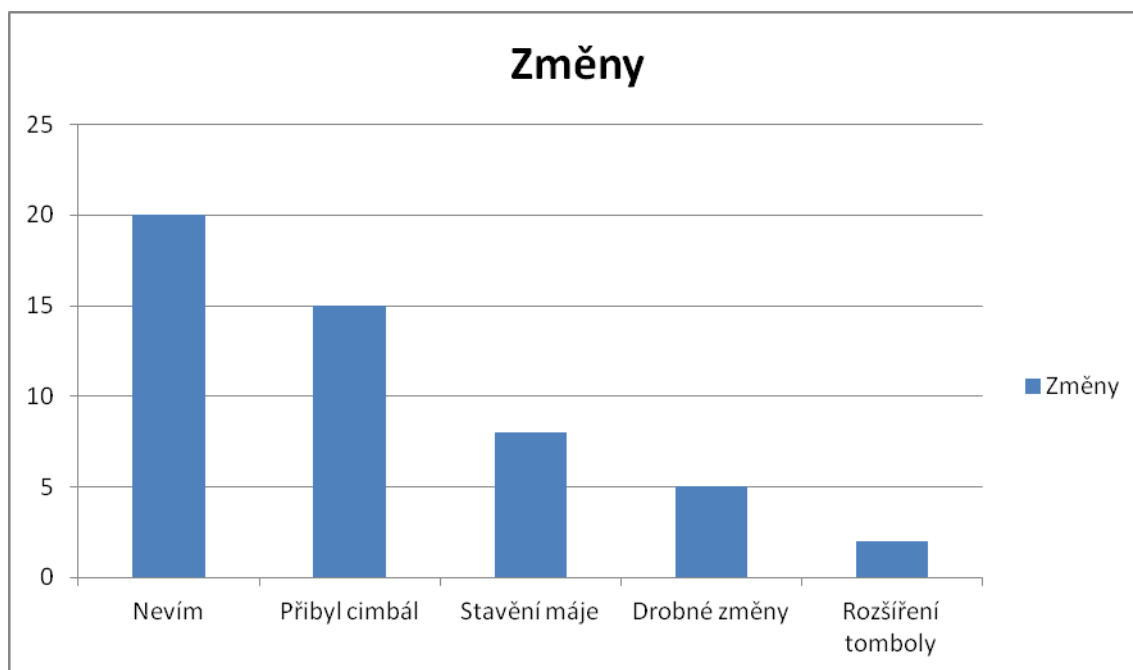
a) ano

b) ne

Pro vyhodnocení této otázky jsem nepoužila graf, jelikož všichni dotazovaní odpověděli stejně a to tak, že se hodů účastnili. Tento výsledek mě mile překvapil a potěšil.

Otázka č. 13: Došlo k nějakým změnám, co se týče organizace průběhu hodů? (pokud ano, k jakým)

U této otázky jsem nechala prostor pro fantazii a zamyšlení se dotazovaných. Zajímalo mě, jestli pro ně byly změny tak patrné, že si jich všimli a uvědomili si je.

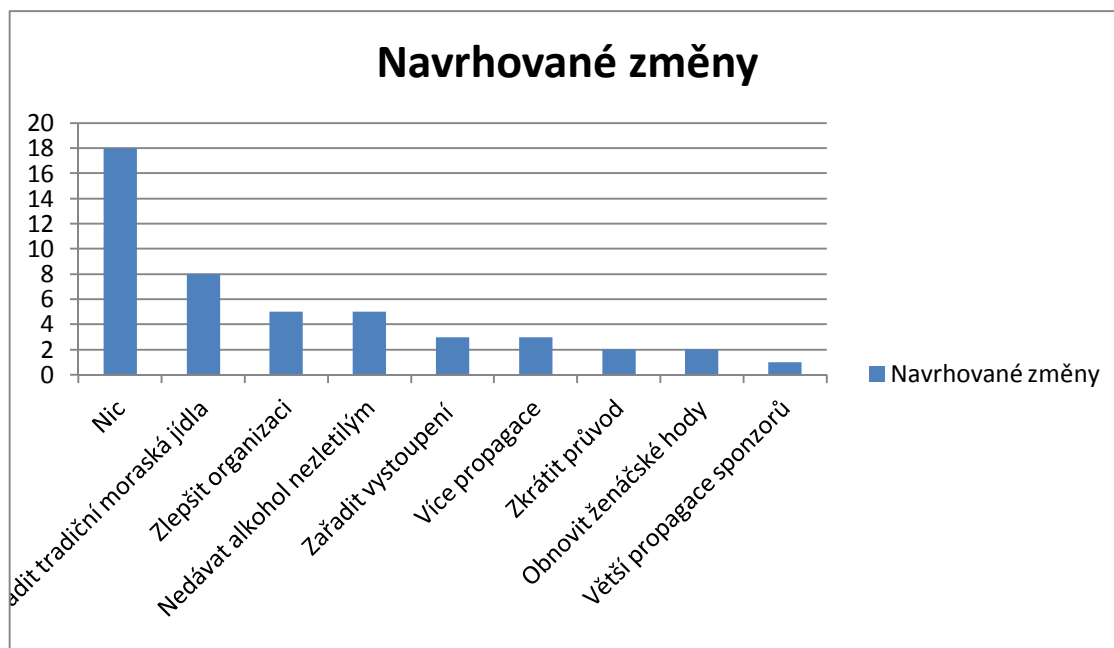

Graf č. 8.

Nejvíce respondentů si žádný změn nevšimlo, nebo si je neuvědomili, takto odpovědělo 20 z nich. 15 odpovědělo, že přibyl cimbál, 8, že se mája začala stavět místo jeřábem ručně, 5 respondentů napsalo, že k drobným změnám asi došlo, ale více se do dotazníku bohužel nevyjádřily a 2 respondenti si všimli rozšíření tomboly. Překvapilo mě, že 20 lidí není schopných si vzpomenout ani na jeden rozdíl, například jsem čekala, že zmíní navíc moravskou besedu, která se tancuje teprve pár let, a čekala jsem, že více lidí si vzpomene na stavění máji ručně, jelikož je to zážitek, oproti stavění jeřábem.

Otázka č. 14: Jaké změny byste do organizace nebo průběhu hodu navrhovali?

I zde jsem nechala prostor pro dotazované.

Graf č. 9.

Na tuto otázku odpovědělo nejvíce, že se nemusí měnit nic a to 18 dotazovaných. 8 lidí napadlo, že by se jim líbilo, kdyby se na hodech do občerstvení zařadilo i tradiční moravské jídlo. 5 by chtělo zlepšit organizace a dalších 5 si myslí, že by se mělo zabránit, aby se alkohol naléval nezletilým. 3 odpověděli, že by byl dobrý nápad zavést vystoupení např. děti z mateřské školky, další 3 by chtěli více propagace, že se hody konají. Padly také názory, že by se měl zkrátit průvod, jelikož je moc dlouhý. Ženáčské hody by se mohli obnovit podle 2 dotazovaných, 1 respondent by ocenil větší propagaci sponzorů. To, že 18 odpovědělo, že se podle nich nemusí měnit nic je důkaz toho, že jsou s hodama spokojeni, nebo je nic nenapadlo. Zařadit tradiční moravské jídlo do občerstvení je výborný nápad, jelikož na hodech je občerstvením sice tradiční -koláčky, cukroví, které upečou stárky a jejich rodiny, pak chlebičky, brambůrky a tyčinky, ale bylo by dobré, kdyby se zařadil i tradiční bramborák, halušky apod. Názory ohledně alkoholu jdou považovat za varovný signál, jelikož se tento nešvar v posledních letech zhoršil. Může to být způsobeno i tím, že stárce a stárky jsou mladší a nezletilý, ale ke stárkovskému vínu se bezproblémově dostanou, ale není to je problém nezletilých stárků a stárek, ale i mladých návštěvníků. Jeden rok oproti tomu chtěla paní starostka z České bojovat tak, že byl vsup na večerní akci hodů zakázán mladším 18ti let bez doprovodu rodičů, toto ale nebyl nejlepší nápad. Myslím, že

nebylo fér odírat tradice mladším jen proto, že nešli s rodiči, proto tento zákaz trval jen jeden rok. Druhá věc je potom to, že se dostali k alkoholu, na baru by jim ho neměli prodat a stárci by měli být také rozumní a nenabízet stárkovské víno těmto dětem. Zařadit vystoupení dětí z mateřské školy je dobrý nápad, ale určitě jen na besedu u sokolovny, večer už takhle malé děti spí. Více propagace by si hody určitě zasloužily, protože je pravda, že pokud se člověk přímo hodů neúčastní v roli stárky a stárka, tak je složitější dozvědět se o přesném termínu konání hodů. V České bývají vyvěšeny dva plakáty, které o hodech dávají vědět a stárci chodí zvat, hraje místní rozhlas, ale to je až v den hodů, určitě by prospěla větší propagace delší dobu před konáním hodů, jako jsou letáčky do schránky, informování na internetových stránkách obce apod. Zkrátit průvod je určitě dobrý nápad, protože trvá opravdu několik hodin, jako způsob zkrácení mě napadá jen to, že by dvě stárky šly z jednoho domu společně, jinak průvod zrychlit nejde. Větší propagace sponzorů by mohla probíhat tak, že by si sponzoři vytvořili reklamní plakáty apod., ale myslím, že by se z tradičních hodů mohla stát komerční věc a to by hodům určitě neprospělo.

ZÁVĚR

V první řadě mi tato bakalářská práce přinesla velice příjemná setkání, jednak při vyplňování a sbírání dotazníků a také při povídání s panem Ing. Saulem, které pro mě bylo úžasně příjemné a přínosné. Díky této bakalářské práci jsem se nenaučila a dozvěděla spoustu věcí, které jsem předtím nevěděla, například, že cimbál není od začátku součástí hodů, že existovaly Ženáčské hody apod.

To někam patřit je důležitou součástí toho, aby člověk byl v dnešní uspěchané době šťastný a spokojený, a právě tyto folklorní tradice a zvyky lidí k sobě stmelují. Je hezké vidět, že jeden dělá něco pro druhého bez nároku na nějakou výhodu, kterou by z toho mohl mít.

Cílem práce bylo zjistit pomocí výzkumu, zda o hody a dodržování tradic je zájem a jestli mají hody budoucnost. Další věcí bylo zjistit, jestli jsou hody stále aktuální v mikroregionu Ponávka? Co je pro respondenty největším přínosem folklorních tradic apod. a zda si respondenti uvědomují změny v průběhu tradičních hodů. Jak je z výzkumu patrné, tak odpovědi na tyto otázky jsou velice pozitivní a hody jsou v mikroregionu Ponávka stále aktuální, důkazem je to, že se současní mladí lidé snaží nejen zavádět více tradic, jako je stavění máji ručně, ale i to, že byl v roce 2012 první Masopust a opět se začalo hrát divadlo v České. Tyto „krůčky“ ukazují, že tradice určitě bude mít ještě dlouhou budoucnost i proto, že lidé se u nás v mikroregionu Ponávka spolu stále rádi setkávají a znají se se svými sousedy a učí to i své děti.

Co se týče změn, ke kterým došlo v průběhu let, tak někteří si jich všimli a jiní je nezaregistrovali, ale to může být způsobeno i tím, že v našem mikroregionu se za poslední roky postavila spousta nových domů a jejich obyvatelé se na hody dostali až v poslední době a tím pádem si žádné změny nevšimli. Ale jde vidět, že ti, kteří se hod účastní už roky, tak si všimli a pozitivně přivítali změny.

Na hlavní výzkumnou otázku, zda má folklór na Brněnsku ještě nějaký socializační význam? Tak dle výzkumu je jasná odpověď, že určitě má, hlavně proto, že folklór drží lidi spolu a lidé společně tradice obohacují a předávají z generace na generaci.

Na celé této folklorní tradici je, dle mého názoru nejdůležitější, že mají socializační vliv na děti i dospělé, nejen udržují, ale i rozvíjí vztahy mezi lidmi a to je nejdůležitější.

Už se těším na další hody, které nás čekají v říjnu a na to, jak se opět setkám s kamarády a známými u této krásné slavnostní folklorní akci naplněné tradicemi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Beneš, B. *Česká lidová slovesnost výbor pro současného čtenáře*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0181-8

Bláha, A. *Sociologie*. Praha: Academia, 1968.

Frolec, V. *Tradice v lidové kultuře a tradice lidové kultury*. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1986.

Helus, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973

Helus, Z. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3037-0

Jančář, J. a kol. *Vlastivěda Moravská. Lidová kultura na Moravě*. Brno: Ústav lidové kultury ve Strážnici. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2000. ISBN 80-86156-31-1

Jevgeňjevič, V. *Estetika folklóru*. Praha: Odeon, 1978.

Kohoutek, R. *Sociální psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004.

Langhammerová, J. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8711-6

Leščák, M., Sirovátka, O., *Folklór a folkloristika*. Bratislava: Smena, 1982.

Mašek, B. *700 let Lelekovice 1288/1988*. Lelekovice: MNV, 1998.

Nakonečný, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Osvětový ústav v Praze, 1970.

Nakonečný, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0

Palovčíková, G. *Sociální psychologie 2*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009.

Pávková, J., Hájek, B., *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8711-6

Podlipský, Č. *Brno*. Brno: Zář, 1948-1949.

Šalanda, B. *Folklór, tradice a stereotypy*. Praha: Univerzita Karlova, 1990. ISBN 80-7066-282-4

Tardy, V. *Psychologie osobnosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

Toufar, P. *Český rok na vsi a ve městě*. Třebíč: Akcent, 2004. ISBN 80-726-8276-8

Informační brožura - *Mikroregion Kuřimka*. Brno: Reppress, 2010.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.kurimsko.cz/> [cit. 9. 4. 2013]

<http://www.idsjmk.cz/mapa/Plan-site-celek.gif> [cit. 9. 4. 2013]

<http://www.idsjmk.cz/strucne.aspx> [cit. 6. 4. 2013]

<http://www.brno.cz/sprava-mesta/mestske-casti/> [cit. 5. 3. 2013]

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_beseda [cit. 8. 4. 2013]

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: dotazník

Příloha P II: seznam obrázků

PŘÍLOHA P I. : DOTAZNÍK

Dotazník

Vážený pane, vážená paní,

jmenuji se Nikola Radovnická a jsem studentkou posledního ročníku Institutu mezioborových studií ve Zlíně Fakulty sociálních studií. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Folklór jako socializační prvek v mikroregionu Ponávka“. Pro kvalitní zpracování tohoto tématu je nutné provést průzkum. Proto bych Vás ráda tímto požádala o vyplnění dotazníku.

Dotazník je anonymní a všechna data budou využita pouze jako podklad pro mou bakalářskou práci.

Předem děkuji za Vámi věnovaný čas!

1. Jste:

- a) muž
- b) žena

2. Do jaké věkové kategorie patříte:

- a) 15 - 30 let
- b) 31 - 60 let
- c) 61 - a více let

3. Vaše bydliště (město, obec):

.....

4. Jaká místní folklorní slavnost je pro Vás nejdůležitější?

.....

5. Účastníte se folklorní slavnosti – hodů v obci Česká?

a) ano

b) ne

6. Co je pro Vás největším přínosem hodů?

a) zábava

b) pokračování v tradicích

c) setkání s přáteli, se známými

d) vlastní vyjádření:

.....

7. Proč by měla být zachována tradice hodů v obci Česká?

.....

8. Jsou u Vás hody rodinnou tradicí?

a) ano

b) ne

9. Co se díky hodům mladá generace naučí od generace předešlé?

.....

10. Podílíte se nějakým způsobem na přípravě hodů?

a) ano

b) ne

11. Pokud ano, budete se podílet na přípravě i v budoucích letech?

a) ano

b) ne

12. Byli jste na hodech v posledních 5-ti letech?

a) ano

b) ne

13. Došlo k nějakým změnám, co se týče organizace a průběhu hodů? (pokud ano, k jakým)

.....

14. Jaké změny byste do organizace nebo průběhu hodů narvali?

.....

PŘÍLOHA P II. : SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Slavnostní kroj žen. Lelekovice, 1910.

Obr. 2: Ověšený dožínkový povoz. Lelekovice, 1906.

Obr. 3: Hody Sokola v listopadu. Česká, 1947.

Obr. 4: Stárka a stárek, hody. Česká, 1977.

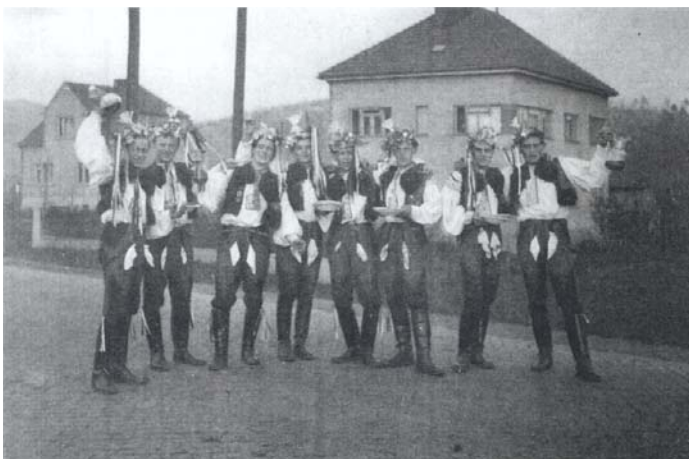
Obr. 5: Hody Sokolské v listopadu, Česká, 1947.

Obr. 6: Hody, Česká, 1935.

Obr. 7: Dožínky, Lelekovice, 1947.

Obr. 8: Hody, Česká, 1946.

Obr. 9: Hody Sokola v listopadu, Česká, 1947.

Obr. 10: Dostaveníčko 11. 2., Česká, 1946.

Obr. 11: Zábava v Horce, Česká, 1946.

Obr. 12: Stárky, Česká, 2009.

Obr. 13: Cimbál, Česká, 2009.

